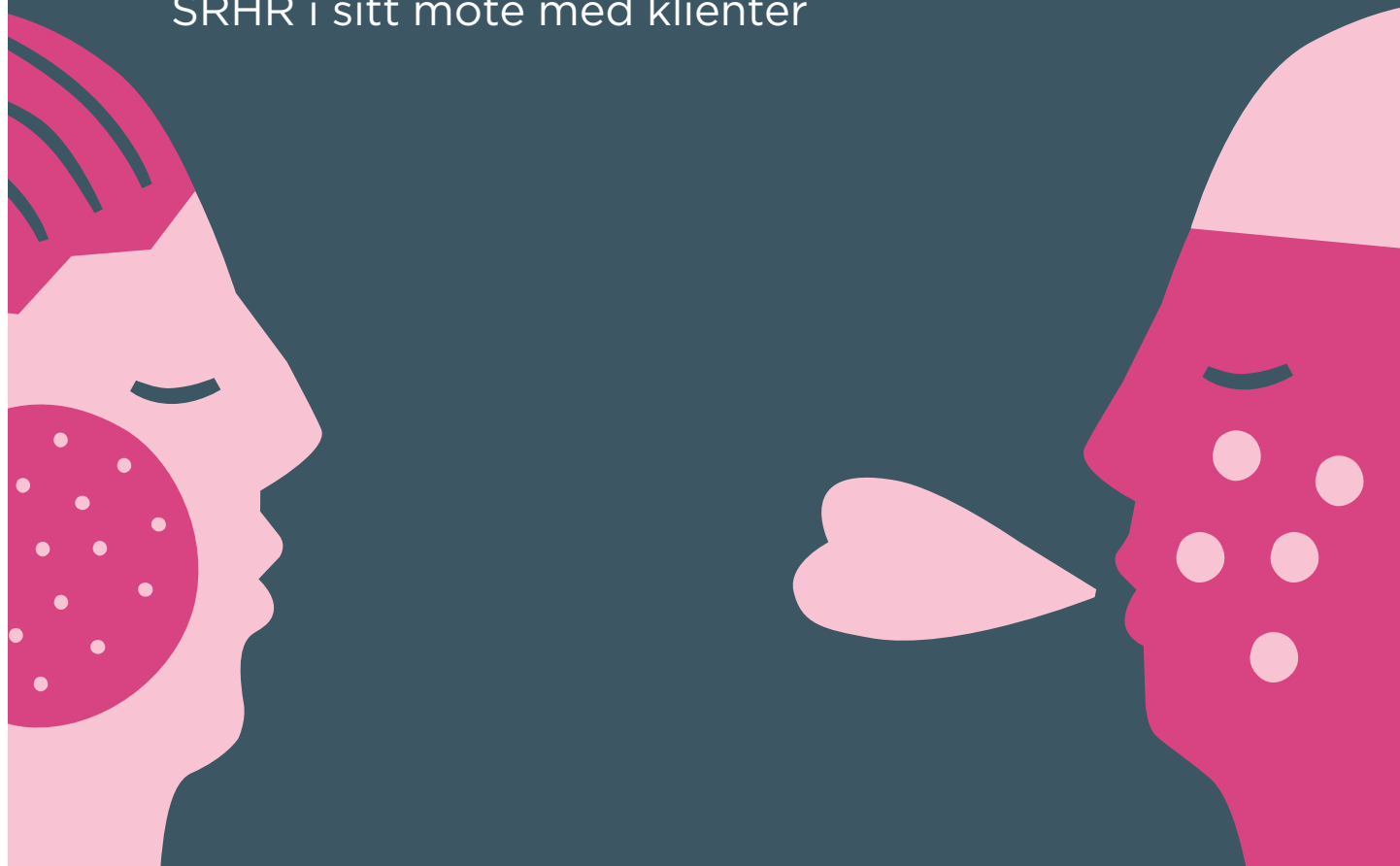

Varje gång du hör det så öppnas dina ögon lite mer

En rapport om hur socialsekreterare
i Göteborgs Stads möter frågor om
SRHR i sitt möte med klienter

Innehåll

Bakgrund	5
Syfte	7
Studiens upplägg och genomförande	9
Vilka intervjuades?	11
Intervjuernas upplägg	11
Hur bearbetades materialet?	11
Presentation av resultatet	12
Tema 1: Hur möter socialsekreterarna frågor om sexualitet, sexuell hälsa och sexuell utsatthet i sitt arbete?	14
Hur möter du frågor om sexualitet, sexuell hälsa och sexuell utsatthet i ditt arbete?	15
Sexuellt våld och utsatthet för våld i nära relationer	15
Sex mot ersättning	18
En bredare genomgång av sexuella och reproduktiva rättigheter - vad möter socialtjänsten?	19
Att få sin kroppsliga integritet, privatliv och självständighet respekterad	20
Att fritt få definiera sin egen sexualitet, vilket inkluderar sexuell läggning och könsidentitet och könsuttryck	20
Att få bestämma om och när man vill vara sexuellt aktiv, att få välja sina sexpartners och att få ha säkra och njutbara sexuella erfarenheter	22
Att få bestämma om, när och med vem man ska gifta sig	23
Att få bestämma om, när och hur man vill ha barn, och hur många barn man vill få	23
Att genom livet ha tillgång till information, resurser, tjänster och stöd (fritt från diskriminering, tvång, utnyttjande och våld)	25
Tema 2: Hur kommer frågor om sexualitet, sexuell hälsa och sexuell utsatthet upp i mötet med klienter?	27
Ingår frågor om SRHR i de utredningsverktyg som används?	28
FREDA	28
PATRIARK	29
ASI	29
BBIC	30
Mall i Treserva	30
På vilka sätt kommer frågor om sexualitet, sexuell hälsa och sexuell utsatthet upp i mötet med klienter?	31
När klienter väljer att berätta	31
Att ställa frågor till klienter	32
Att ställa frågor på rutin	34
Tema 3: Hur hanterar socialsekreterarna ärenden med klienter som har utsatts för sexuellt våld, våld i nära relation och hedersrelaterat förtryck och våld?	37
Att fråga om utsatthet för våld	38
Att hantera utsatthet för våld	39
Att hantera utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck	42
Tema 4: Att stärka ett systematiskt arbetssätt för att upptäcka behov kopplade till SRHR	45
Vad har socialtjänsten i uppdrag att utreda?	46
Behov av tydlighet i uppdraget	47

Organisatoriska förutsättningar för att kunna arbeta mer systematiskt	48
Behov av fortbildning och att hålla kunskaper vid liv	49
Att få kontinuerliga påminnelser	49
Fortsättning om utsatthet för våld	50
Fortsättning om sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck	51
Kompetens hos utförarverksamheter	52
Avslutning	55
Skillnader mellan stadsdelar och enheter	56
Att stärka transkompetensen	56
Vilka behov får möjlighet att synas?	57
Behov av legitimitet och legitimitet	57
Tack!	58
Bilaga 1 - förfrågan om deltagande i intervjuer	59
Bilaga 2 - intervjuguide	60

SRHR-teamet, Göteborgs Stad

Gårdavägen 2
400 60 Göteborg

Titel: Varje gång du hör det så öppnas dina ögon lite mer

Författare: : Johanna Waara, utvecklingsledare SRHR-teamet,
Göteborgs Stad

Grafisk form och layout: Visuell kommunikation Göteborgs Stad

Tryck: Webboriginal

Bakgrund

Den 25 oktober 2018 antog kommunfullmäktige en plan för Göteborgs Stads arbete med sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, SRHR. I denna rapport benämns planen som SRHR-planen.

Syftet med SRHR-planen är att tydliggöra målen för Göteborgs Stads arbete med att främja sexuell och reproduktiv hälsa och tillgodose sexuella och reproduktiva rättigheter samt att tydliggöra ansvarsfördelningen mellan olika aktörer i Göteborgs Stad. Planen gäller för åren 2019–2022.

Det övergripande målet med planen är att Göteborg Stads verksamheter ska tillgodose sexuella och reproduktiva rättigheter och främja sexuell och reproduktiv hälsa. Planen består av fyra delmål och 13 aktiviteter.

De fyra delmålen är:

DELMÅL 1:
Göteborgs Stad förebygger och motverkar sexuellt våld genom systematiska arbetsformer som inkluderar ett SRHR-perspektiv.

DELMÅL 2:
Göteborgs Stads verksamheter tillhandahåller grundläggande kunskap och information om SRHR.

DELMÅL 3:
Göteborgs Stads verksamheter som ger råd-, stöd- och vårdinsatser på SRHR-området, samverkar och är tillgängliga.

DELMÅL 4:
I utformningen av Göteborgs Stads verksamheters lokaler beaktas ett SRHR-perspektiv.

Social resursnämnd var ansvariga för att arbeta fram det förslag på plan som sedan behandlades av kommunstyrelsen och därefter beslutades av kommunfullmäktige. Inom verksamhetsområde Social utveckling på Social resursförvaltning finns SRHR-teamet. SRHR-teamets uppdrag är att tillhandahålla kompetensutveckling gällande SRHR-frågor riktad till medarbetare inom Göteborgs Stad.

En utvärdering av planen kommer att genomföras år 2021. För att samla jämförelsedata görs en baslinjestudie under år 2018 och 2019. Social resursnämnd ansvarar för baslinjestudien och utvärderingen, utifrån de mått som anges i planen. Baslinjestudien syftar till att kartlägga och förstå hur arbetet med sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter ser ut i Göteborgs Stad i dagsläget. Den består av ett antal enkätundersökningar samt intervjustudier. Utvärderingen kommer att ge vägledning i det fortsatta arbetet och ligga till grund för eventuella framtida planer och insatser på SRHR-området. Denna rapport är en del av baslinjestudien.

Syfte

I mötet med socialtjänsten behöver sexuellt våld, kränkningar och övriga behov av stöd på SRHR-området synliggöras på ett systematiskt sätt och på sikt implementeras i arbetet med kärnprocesserna.

Aktivitet 1:3 i SRHR-planen lyder därför:

- » att utarbeta systematiska arbetssätt för hur sexuellt våld, kränkningar och övriga behov gällande SRHR synliggörs i mötet med myndighetsutövande verksamheter i staden.

Planens mått på aktivitet 1.3 är att systematiska arbetssätt finns utformade. För att få en förståelse för hur arbetet ser ut idag, innan planens implementering, har denna studie genomförts.

Syftet med denna intervjustudie är att få en uppfattning om:

- » På vilka sätt som frågor om till exempel sexuell hälsa och sexuell utsatthet kommer upp under utrednings- och uppföljningssamtal med klienter
- » Vad som kan behövas för att stärka ett systematiskt arbetssätt avseende hur behov kopplade till SRHR ska kunna synliggöras i mötet med socialtjänstens myndighetsutövning.

Studiens upplägg och genom- förande

I Göteborgs Stad är det stadsdelsnämnderna som har i uppdrag att utföra socialtjänst. Social resursnämnd har också ansvar på området. Deras ansvar handlar bland annat om att fatta beslut och genomföra insatser med stöd av socialtjänstlagen under jourtid, i väntan på att ordinarie stadsdelsnämnd kan ta över ärendet.

Göteborgs Stad är i nuläget organiserat i tio stadsdelar. Utgångspunkten var att samtliga tio stadsdelar skulle tillfrågas om att delta i den intervjubase-
rade undersökningen. Målsättningen var att intervjua tolv stycken social-
sekreterare, uppdelat på tre stycken intervjuer inom vardera av följande
enheter för myndighetsutövning inom individ- och familjeomsorg samt
funktionshinder (IFO-FH):

- » Enheten för ekonomiskt bistånd/Stöd och försörjning
- » Enheten för barn och unga/barn och familj
- » Funktionshinderenheten
- » Vuxenenheten

Dessa enheter valdes ut baserat på att de fanns i samtliga tio stadsdelar.
I SRHR-planen anges myndighetsutövning inom IFO-FH som arena
för den aktivitet som denna studie utgår ifrån. Detta innebar att bistånds-
handläggare som arbetar med myndighetsutövning inom äldreomsorg
samt hälso- och sjukvård inte tillfrågades om att bli intervjuade.

Vilka stadsdelar och vilka enheter som skulle tillfrågas avgjordes genom ett
slumpmässigt urval med hjälp av lottning.

Från enhet	Antal intervjuer	Stadsdel 1	Stadsdel 2	Stadsdel 3
Enhet för ekonomiskt bistånd/Stöd och försörjning	3 stycken			
Enhet för barn och unga/barn och familj	3 stycken			
Funktionshinderenhet	3 stycken			
Vuxenenhet	3 stycken			

En förfrågan om deltagande i intervjuer mailades ut till enhetschef/-er
med kopia till områdeschef. I stadsdelar där det fanns flera enheter, till
exempel flera barn och unga-enheter, fick områdes- och enhetscheferna
själva välja vilken enhet som skulle tillfrågas.

Efter att enhetschefer, och områdeschefer, kontaktats valde två stadsdelar
att tacka nej till deltagande på grund av hög arbetsbelastning. För att
ersätta dessa gjordes en ny lottning bland kvarvarande stadsdelar. En tredje
stadsdel svarade inte på förfrågan och deltog därför inte i undersökningen.
Totalt intervjuades tio socialsekreterare från sju stadsdelar.

Från enhet	Antal intervjuer
Enhet för ekonomiskt bistånd/Stöd och försörjning	2 stycken
Enhet för barn och unga/barn och familj	2 stycken
Funktionshinderenhet	4 stycken
Vuxenenhet	2 stycken

Vilka intervjuades?

Nio av de intervjuade arbetade som socialsekreterare och en arbetade som förste socialsekreterare. Alla utom en person hade själva anmält intresse för att bli intervjuade när enhetschefen ställde frågan till enheten. En person hade fått i uppdrag av sin chef att bli intervjuad.

Samtliga intervjuer genomfördes av Johanna Waara, som vid tidpunkten arbetade som utvecklingsledare inom SRHR-teamet på Social resursförvaltning. Intervjuerna ägde rum på socialsekreterarens kontor. Nio av tio intervjuer spelades in och transkriberades i efterhand. Vid två intervjutillfällen följde ytterligare en utvecklingsledare från SRHR-teamet med och antecknade under intervjun.

Intervjuerna genomfördes under tidsperioden 26 november – 12 december 2018.

Informanterna har fått information om hur intervjuerna kommer att användas samt har fått ta del av rapporten i dess slutversion.

Intervjuernas upplägg

Intervjuerna följde samma upplägg som utgick från en intervjuguide med följande delar:

- » Introduktion
- » Bakgrundsfrågor
- » SRHR i arbetet idag – vad möter socialsekreteraren?
- » Vad behövs för att stärka ett systematiskt arbete med SRHR?

De genomfördes som löst strukturerade intervjuer där alla frågeområden i intervjuguiden skulle beröras men i vilken ordning och hur frågorna ställdes anpassades utifrån vad som kom upp i informanternas svar.

SRHR som begrepp kan upplevas som abstrakt och svårtillgängligt. I arbetet med att förbereda intervjuguiden var det en utmaning att bryta ner SRHR-begreppet i konkreta frågor och exempel. Istället för att fråga om informanten arbetade med SRHR användes genomgående formuleringar som frågor kopplade till sexualitet, sexuell hälsa och sexuell utsatthet. Under intervjuerna fick också intervjupersonen läsa en lista med exempel på rättigheter som ryms inom SRHR-begreppet och reflektera över vad den möter i sitt arbete som socialsekreterare men också vad den tror att socialtjänsten riskerar att missa i mötet med klienter.

Hur bearbetades materialet?

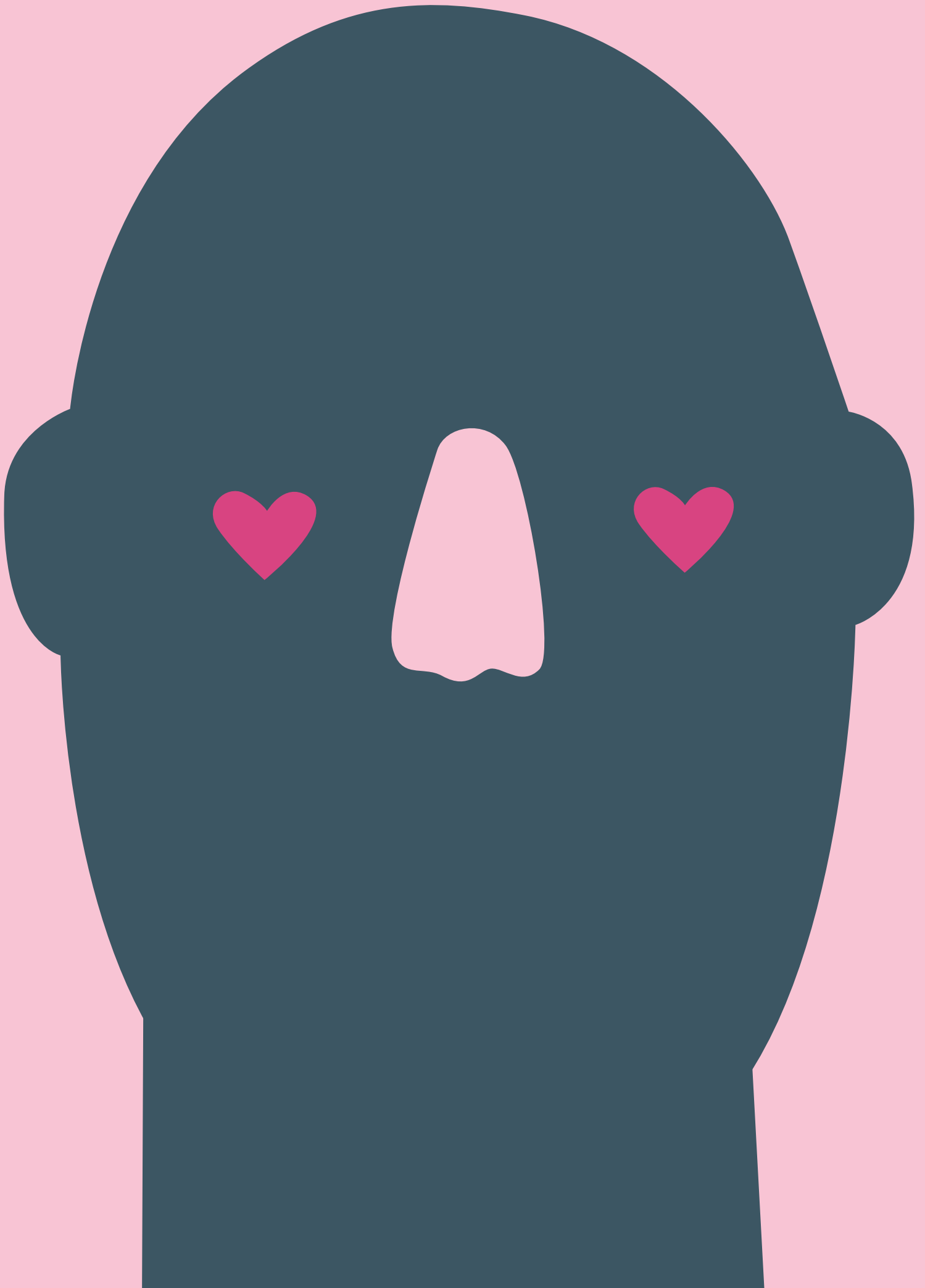
Allt material är bearbetat av Johanna Waara. Under transkriberingen och genomläsningen av intervjuerna formades fyra övergripande teman att analysera och bearbeta intervjuvaren utifrån. Samtliga intervjuer har fått ett kodat namn, och namn på stadsdelar som nämns i intervjuer har ändrats till ”stadsdelen”. Samma princip gäller för andra namn som har nämnts under intervjuerna, till exempel namn på tidigare arbetsplatser eller namn på boenden och platser.

Presentation av resultatet

Resultatet utgår ifrån fyra övergripande teman:

- » Tema 1: Hur möter socialsekreterarna frågor om sexualitet, sexuell hälsa och sexuell utsatthet i sitt arbete?
- » Tema 2: Hur kommer frågor om sexualitet, sexuell hälsa och sexuell utsatthet upp i mötet med klienter?
- » Tema 3: Hur hanterar socialsekreterarna ärenden med klienter som har utsatts för sexuellt våld, våld i nära relation och hedersrelaterat förtyck och våld?
- » Tema 4: Att stärka ett systematiskt arbetssätt för att upptäcka behov kopplade till SRHR

Varje tema utgörs av beskrivande delar med ett flertal citat från intervjuerna. En tanke med att ha med många citat med är att kunna fånga och synliggöra socialsekreterarnas behov och erfarenheter i det framtida arbetet med SRHR-planens aktiviteter. Tema 1 och 2 fokuserar på att beskriva vad socialsekreterarna möter medan tema 4 har fokus på hur arbetet kan utvecklas framåt. Tema 3 synliggör särskilt hur socialsekreterarna hanterar ärenden där klienter berättar om våldsutsatthet.

Tema 1:

Hur möter socialsekreterarna frågor om sexualitet, sexuell hälsa och sexuell utsatthet i sitt arbete?

Hur möter du frågor om sexualitet, sexuell hälsa och sexuell utsatthet i ditt arbete?

Den första frågan gällande SRHR som socialsekreterarna fick svara på var en öppen fråga: Hur möter du frågor om sexualitet, sexuell hälsa och sexuell utsatthet i ditt jobb? Det vanligaste svaret var att de hade mött frågor om sexuellt våld och utsatthet. Ett annat vanligt svar på den öppna frågan var att de hade mött frågor som på något sätt handlade om sexuell läggning eller könsidentitet. Ytterligare ett svar som kom upp vid flera intervjuer var frågor om sex mot ersättning.

Det är två grejer som hoppar upp i huvudet /.../. Det ena är sexuell identitet och avvikande eller vad det än kan vara, så blir ett område som vi hamnar i. Och det andra är det sexuella våldet. Det är dom två stora liksom frågeställningarna. (Intervju E)

Nio av tio socialsekreterare beskrev att de hade erfarenhet av att möta SRHR-frågor i arbetet som socialsekreterare, medan en av de intervjuade socialsekreterarna berättade att den inte hade gjort det överhuvudtaget.

Om jag ska vara ärlig har jag inte gjort det. Jag har inte tänkt på det, utan med dom personerna jag träffat har vi inte diskuterat det. Jag har inte ens tänkt i dom banorna. Och jag har inte sett någonting som fått mig att tänka på det när jag gått dit. (Intervju H)

Sexuellt våld och utsatthet för våld i nära relationer

Att möta personer som utsatts för sexuellt våld var något som samtliga intervjuade hade någon slags erfarenhet av. Några socialsekreterare beskrev att det var väldigt vanligt förekommande att de mötte klienter som utsatts för sexuellt våld.

Jag möter ju väldigt asså klienter som varit utsatta för sexuellt våld. Är det du är ute efter? /.../ Det möter ju väldigt mycket. Klienter som har varit utsatta för sexuellt våld och olika typer av kränkningar, våld överlag. Mycket relationer där det förekommer våld. Det är ju väldigt vanligt. Det möter vi ju på ganska ofta. (Intervju A)

En av informanterna berättade att den inte hade mött det i arbetet som socialsekreterare men att den hade erfarenhet av det från sitt tidigare arbete på ett boende.

Men tidigare i livet, på andra arbetsplatser [boenden], har jag mött sexuellt våld på personer som bodde där. Som vi fick höra talas om, men vi inte gjorde någonting åt. Där var tanken att "Har du inte sett det kan du inte göra någonting åt det. Har du sett det måste du göra någonting åt det". (Intervju H)

Bland de socialsekreterare som uppgav att de sällan eller aldrig hade fått kännedom om klienters erfarenhet av sexuellt våld så funderade flera kring vad det kunde bero på. Det vanligaste svaret var att socialtjänsten inte frågade klienter om de hade utsatts för någon form av sexuellt våld.

Ja alltså det är ju inte så mycket överhuvudtaget. Och det som är ... är ju oftast att det är en anmälan då att någon har blivit utsatt för någon form av våld, sexuellt våld. Och det kan ju både vara föräldrar eller tonåringar. Men det kommer inte fram så mycket. /.../ Jag tror absolut att det förekommer, kanske inte i samma utsträckning som våld, om man tänker våld i form av att man slår någon, men jag tror absolut att det är jättevänligt med sexuellt våld och övergrepp. Men det är väl det här att man inte pratar om det på samma sätt för att det är väl någon slags ... jamen det här med skam och skuld. Det ligger ju mycket på den som blir utsatt att säga och säger ingen så är det ju svårt att veta. (Intervju D)

När socialsekreterarna beskrev erfarenheter av sexuellt våld kopplades det ofta ihop med våld i nära relationer vilket också bidrog till att flera intervjuer fick ett stort fokus på socialtjänstens arbete med just våld i nära relationer.

Det händer i princip alltid kopplat till våld i nära på något sätt. Antingen i partnerrelationer där ju sexuellt våld är vanligt förekommande om det förekommit annat våld, det är ofta det som kan vara svårast att prata om. Sen är det ju också sexuell läggning och sådana saker som dyker upp, det kan både vara i partnerrelationer eller i hedersärenden. Så det är egentligen dom vi möter mest. (Intervju G)

Flera av de socialsekreterare som arbetade på en funktionshinderenhet lyfte fram att deras målgrupp, personer med funktionsnedsättningar, var en särskilt utsatt grupp när det gäller sexuellt våld.

Och när det gäller sexuellt våld så vet vi av studier och forskning att just våran målgrupp är den mest frekvent utsatta personer. Personer med funktionsnedsättning - framförallt funktionsnedsättning med samsjuklighet är extremt utsatta. Det är siffror på 70-80 % som har under sin livstid varit utsatta för någonting. Och utsatthet är ju ett brett spektra av våld och kränkningar och alla möjliga dessvärre. Och vi försöker kolla så brett som möjligt på det där, inte bara tänka oss att det är partnerrelation man och kvinna som utsätter varandra utan det är, vi har folk som bor själva i till och med våra egna boenden där det kommer någon till verksamheten eller det kan vara en annan medboende. Det har varit, jag har hört att det förekommer även personal. Att det har hänt otrevligheter. (Intervju E)

Även de socialsekreterare som mötte personer i missbruk i sitt arbete beskrev att deras klienter tillhörde en särskilt utsatt grupp där sexuellt våld var vanligt förekommande.

Det är ju så, att det sexuella våldet bland våra klienter är ju så vanligt att om någon ringer och säger att "Nu har jag blivit våldtagen" då, eller man hör det så himla ofta. Så man tycker det är tråkigt, men man kan liksom inte ta in det typ. Sen stöttar vi ju våra klienter väldigt mycket i att man kan hjälpa till att anmäla, man lägger mycket fokus på att det här är inte deras fel, det finns hjälp att få. Jag brukar ändå ge mycket insatser utifrån det som vi kan erbjuda och som har med missbruket att göra. Eller komma bort. "Är det här ett lämpligt ställe för dig att bo på, vill du ansöka om något annat?". Men då brukar jag ändå tänka att det är jävligt tufft för dom, samtidigt som att de personerna som vi har här dom är på samhällets botten. För dom går det allra sämst. (Intervju F)

Samma socialsekreterare reflekterade kring att det finns en risk att socialtjänsten bedömer risken för sexuell utsatthet olika beroende på vilket kön som klienten har.

Jag märker också skillnad på hur jag och mina kollegor pratar om det när det gäller män och kvinnor. Det blir ofta att man pratar om att kvinnor som har ett allvarligt missbruk, där man kanske hittar dom avdäckade på ett torg i Göteborg, det händer ju ibland med våra klienter. Då är man ju mer orolig för kvinnor för att man tänker att dom kan bli utsatta för annan typ av våld, sexuellt våld kanske. Den oron känner man ju inte direkt för männen för att "Dom kan ta hand om sig själva". Alltså den normen finns ju. Sen också hur... dom enda gångerna vi pratar om relationer nästan är väl när vi diskuterar kvinnor som har våldsamma partners eller som misshandlar dom. Det är sällan, det förekommer ju naturligtvis att vi pratar om relationer som männen har, men inte alls i samma utsträckning. Samtidigt som att jag tror att det förekommer mycket mer våld, eller det är nog mycket våld som osynliggörs tror jag. (Intervju F)

Normer beskrevs som en orsak till att socialtjänsten tenderade att ha olika synsätt gällande risken för att vara utsatt för sexuellt våld.

Jag tror det bara det beror på normer och också för att i, normerna i missbruksvärlden är också att män är väldigt maskulina och aggressiva och att man tänker att dom ändå kan ta hand om sig själv. Det kanske är personer som har sovit ute i många år, man tänker att dom reder sig. Och så talar man inte om kvinnor som också i missbruksvärlden anses vara, "Dom behöver allt en man som hjälper dom" och "Dom kan inte förse sig själva". Och man tar alltid förgivet att kvinnor parar ihop sig med olika män för att få sina behov tillgodosedda så. Och det är det väl många som gör, och jag vet också att jag har några såna gamla narkomaner som inte har, som alltid har försett sig själva och begått egna brott och finansierat sitt eget missbruk, av kvinnorna. Och sen, jag har aldrig jobbat med någon transperson så men där tänker jag också att det, där tar man också förgivet att det i sig innebär någon typ av utsatthet. Det är ju i och för sig rimligt för missbrukarvärlden är väl inte heller så accepterande vad jag förstår. När man hör hur dom pratar. Jag tror att det är väl bara, man följer väl bara vid dom normerna. (Intervju F)

En socialsekreterare beskrev att det kunde vara komplext att möta en klient som hade en relation, där socialsekreteraren uppfattade relationen som destruktiv oavsett om det förekom våld eller inte i relationen, men där klienten också beskrev att relationen gav trygghet eller glädje.

Så... liksom kan det vara nån person som ... vad ska man säga liksom... blir utnyttjad på olika sätt liksom, och kanske inte själv ser det så liksom kanske. Kanske ibland ser det så och ibland inte, och då är det ju en ganska jobbig process liksom, för man kan se en person fara så himla illa men inte göra nånting om personen inte själv tycker det, liksom. Över en längre tid. Det blir väldigt svårt tungrott, men sen kan det också vara, två personer som lever en väldigt destruktiv situation eller också eller ja... också... ibland kan vissa ha viss typ av glädje liksom också. För de har liksom tufft på många andra sätt, men de har varandra ändå. Men samtidigt så kollar man bara isolerat på deras relation kan man fråga sig hur sund den är, men kollar man på liksom isolerat dom själva, så kanske dom kanske inte har nåt bättre heller. (Intervju I)

Sex mot ersättning

De socialsekreterare som arbetade inom en vuxenhet eller med ekonomiskt bistånd tog upp att de mötte personer som hade erfarenhet av sex mot ersättning. Det kopplades framförallt ihop med klienter som befann sig i missbruk. En socialsekreterare berättade om en gråzonsproblematik. Gråzonen beskrevs som att framförallt kvinnor med missbruksproblem kunde ha relationer med partners, där det förekom att kvinnorna hade sex mot ersättning samtidigt som deras partners kunde ta hand om och beskydda kvinnorna. Ersättningen kunde exempelvis vara sovplats eller droger. Gråzonen lyftes fram som ett område som det kunde vara svårt att ställa frågor om på ett bra sätt.

Också de här gråzonerna, hur ska man prata om det? Ska man prata om prostitution eller ska man säga såhär, istället för att fråga om de har prostituerat sig så kan jag fråga såhär "Men har du nångång utbytt sex för att få droger eller hur ser det ut?" Eller "Har du haft sex med någon som du inte har velat för att du ska få sova någonstans?". Och då brukar man ändå få lite mer, eller svar som jag tänker är mer sanningsenliga än "Har du prostituerat dig?". (Intervju F)

Även när det gällde sex mot ersättning beskrev socialsekreterare att normer kopplat till kön kunde spela roll i hur socialtjänsten bedömde risker.

Eller med prostitution. Att man sällan misstänker att en man prostituerat sig till exempel för att försörja sitt missbruk, men att det ofta kan tas inte förgivet kanske men att den tanken kommer mycket snabbare när det är kvinnor. (Intervju F)

Några socialsekreterare funderade kring hur socialtjänsten skulle kunna ställa frågor om sex mot ersättning.

Det borde man ju definitivt fråga om, om det är så faktiskt har... ja men har fått sexuell ersättning, eller nej ekonomisk ersättning, men det är faktiskt inget jag har frågat om nån gång. Det... har jag hört talas om när det är har dykt upp att för jag har förstått, men det är också för att personen på nåt sätt har impat om det, eller markerat, ja men såhär "Då hände det här". Men det hade ju varit väldigt bra att få reda på så att man inte utsätter sig ännu mer. För då kan ju till exempel, och så kan det ju bli härifrån om vi ger avslag och människor vänder sig ja ... till, och försöker få medel på andra sätt. (Intervju C)

Och sen så kan det ju också vara att man har varit i prostitution, att man fått ersättning på olika sätt. Men då är ju det, jag har inte haft någon som varit bara det utan då har det varit att man har kommit via vuxenteamet, att det har varit ett missbruk där man prostituerat sig för att få pengar och då har man ofta varit i vuxengruppen ganska länge så det finns det redan kontakter, kopplat till det. Så det är liksom ingenting som vi ska gå in på utan det är mer att jag kan läsa det i någon journal. Fast det är också väldigt sällan, så jag undrar egentligen om man jobbar tillräckligt aktivt med det. Det kan jag inte riktigt säga, men jag vet ju att det är väldigt vanligt förekommande när man är i missbruk att man blir utsatt för mycket som har sexuellt våld att göra. Jag är ändå lite förvånad över att det inte är vanligare i den typen av utredningar. (Intervju G)

En bredare genomgång av sexuella och reproduktiva rättigheter - vad möter socialtjänsten?

Som en del av varje intervju fick informanten läsa igenom en lista med exempel på rättigheter som ryms inom SRHR-begreppet. Utifrån listan ombads socialsekreterarna att fundera över vad de mötte i sitt arbete med klienter och om det fanns områden eller behov som socialtjänsten riskerade att missa i mötet med klienter.

Definitionen var formulerad på följande sätt; För att sexuell och reproduktiv hälsa ska uppnås behöver sexuella och reproduktiva rättigheter förverkligas. Dessa är baserade på de individuella mänskliga rättigheterna för alla att:

- » få sin kroppsliga integritet, privatliv och självständighet respekterad
- » fritt få definiera sin egen sexualitet, vilket inkluderar sexuell läggning och könsidentitet och könsuttryck
- » få bestämma om och när man vill vara sexuellt aktiv
- » få välja sina sexpartners
- » få ha säkra och njutbara sexuella erfarenheter
- » få bestämma om, när och med vem man ska gifta sig
- » få bestämma om, när och hur man vill ha barn, och hur många barn man vill få
- » genom livet ha tillgång till information, resurser, tjänster och stöd för att uppnå allt ovan. Detta ska ske fritt från diskriminering, tvång, utnyttjande och våld.

I detta avsnitt är intervjupersonernas svar sorterade utifrån de rättigheter som fanns med på listan.

Några socialsekreterare reflekterade kring att socialtjänsten framförallt fokuserar på utsatthet och inte arbetar så mycket med SRHR-frågor ur ett mer främjande perspektiv, något som hängde ihop med frågan om vad socialtjänsten har i uppdrag att utreda.

För jag tänkte om det skulle vara att man pratade om sexuell och reproduktiv hälsa ur ett salutogent perspektiv så är ju inte riktigt det vad vi möter. Utan jag, det kommer vi ju komma in på, men när jag möter dom frågorna mest så handlar det om mina våld i nära relationären den och då är det ofta ganska jobbigt. Att man fokuserar på det som har varit kränkande och dramatiskt och skadligt liksom. (Intervju G)

Jag känner igen allihopa här och jag ser det som vi missar i det, eller det som inte blir så aktivt prat hos oss. Det är det positiva. Alltså det, att få välja när hur och ha det bra, det är dom frågorna som inte blir för det blir dom här negativa grejerna som vi är inne och jobbar. Det är där vi fångar frågorna. Jag tror vi missar mycket när det är prat om att ha det bra eller vad är ett bra sexliv eller att få bestämma själv. (Intervju E)

Hur socialsekreterarna resonerade kring tolkningar av socialtjänstens uppdrag finns att läsa mer om i tema 4.

Att få sin kroppsliga integritet, privatliv och självständighet respekterad

När det gällde att få sin kroppsliga integritet, sitt privatliv och sin självständighet respekterad så kopplades det framförallt samman med att leva i en kontext med hedersnormer.

Jag tänker det här, det översta om att få sin kroppsliga integritet och självständighet respekterad. Det är ju nånting som vi ibland möter, alltså att det inte riktigt respekteras. Och det kan ju exempelvis vara vårdnadshavare då. Som inte respekterar det. Men om ett barn, exempelvis en flicka vill få leka med pojkar på rasterna. Men att hon inte får det då eftersom hon är en flicka. Och att hon tvingas klä sig på ett visst sätt. Så oftast är det ju då flickorna som inte fått tillåtelse till att bara visa vilka de är, utan har blivit lite kontrollerade av föräldrarna. Oftast pappan. (Intervju A)

Och också tonåringar, hederskultur, som kanske inte är så himla tydlig heder men där man ändå kan ana dom här att "Jaha, du får inte gå på bio och du får inte umgås med vem du vill" men att det är ganska vagt ändå. (Intervju D)

Det resonerades även om att kroppslig integritet, privatliv och självständighet kan vara områden som socialsekreterare sällan lyfter i klientsamtal och därmed saknar information om. Några socialsekreterare reflekterade kring att socialtjänsten riskerade att missa behov hos personer som lever med funktionsnedsättningar och som har olika stödinsatser som pågår dygnet runt.

Ja, men det är väl det kroppslig integritet och att kunna vara självständig. Att det är ju svårt om man till exempel har personlig assistans dygnet runt. Hur funkar det? Eller om man bor på boende och man inte får ha någon som sover över. Hur gör man då om man vill att någon ska sova över? Var ska man då ta vägen? (Intervju B)

Att fritt få definiera sin egen sexualitet, vilket inkluderar sexuell läggning och könsidentitet och könsuttryck

Frågor om att fritt få definiera sin egen sexualitet kom upp i flertalet av intervjuerna.

Det andra området som vi snubblar över som jag tänkte mer hör hemma med sexuell hälsa, att få leva ett liv som man vill och bli bemött oavsett vilken könsidentitet man presenterar. Där ser vi ju också många personer inom den gruppen med framförallt transpersoner, men också flera inom hbtq eller inte hbtq utan homosexuella och bisexuella, dras med depressioner, dras med ångestproblematiker, har trauman med sig från sina processer och familjekraschar som över åren blir funktionsnedsättande. Det blir isoleringar, det blir svårt att lita på samhället och till slut kan till viss del, inte alla, men flera utveckla svåra problem utav det. Och där då som man kommer in på svårigheter att placera ut i verksamheter med hbtq-kompetens, det saknas. (Intervju E)

Informanten beskrev att de som socialsekreterare var duktiga på att fånga upp behov utifrån till exempel könsidentitet och könsuttryck men att det ofta blev problem när utförare saknade kompetens om hbtq.

Sen så har vi också snubblat flera gånger nu på tråden på grund av hbtq-kompetens. Transpersoner som vi möter med som konsekvent felkönas. Eller blir kränkta på boendet av både andra som bor där och personal. (Intervju E)

En socialsekreterare berättade om en klient där socialsekreteraren upplevde att klientens könsidentitet förändrades mellan mötena, vilket skulle kunna innebära att klientens identitet var genderqueer, men där socialsekreteraren tyckte att det hade varit svårt att få en bild av om och hur de kunde stödja klienten.

Och framförallt, framförallt vårt fokus ligger ju på att "Påverkas barnet [klienten] negativt av detta, om man har en annan könsidentitet?". Nej, men jag tänker om man pendlar mellan att vara väldigt otrygg i sin könsidentitet och man tycker att det är viktigt för en själv, då tänker jag att då måste vi kunna hjälpa den personen eller i alla fall hänvisa personen i någon riktning. (Intervju A)

En aspekt kopplat till könsidentitet var hur socialsekreterarna förhöll sig till att fråga om klienternas pronomen. Majoriteten av socialsekreterarna angav att deras enhet inte hade som rutin att fråga om klienternas pronomen.

Jag tror inte att vi ställer frågor om det. Jag har ju aldrig haft någon person som har upplevt sig vara transperson på min tjänst, där har det bara varit hon och han. Men så jag kan inte riktigt svara på den frågan. Men jag vet att vi har haft några så, några väldigt få kanske två personer typ. (Intervju F)

Det är ingenting vi har någon rutin i samtal att prata om. Men jag har inte heller varit med om att det har kommit upp av sig själv på något sätt. (Intervju B)

Några av socialsekreterarna berättade att de själva funderade på att börja fråga om pronomen på rutin eller att de frågade om pronomen ibland.

Jag tror det skulle vara bra. Speciellt för de personer som det är viktigt. För annars blir det så märkligt. Alltså det är klart att det är en fråga som vissa personer kanske inte ens vet vad det är "Det har jag aldrig tänkt, varför frågar du det här?" men om man kan förklara att det är viktigt att få definiera sig. Alltså vi har ju inte ett, vi har ju två kön så som vi ser det i Sverige rent juridiskt och då blir det ju.. det kan bli väldigt kränkande för de som är ickebinära eller definierar sig i andra spektran som vi inte kan prata kring, och då blir det jättemärkligt. Så att det skulle vara bra om man kunde ta upp det, tänker jag rent spontant så. Men så länge man förstår varför man frågar frågor så är det ju ganska lätt, jag frågar ju massa frågor kring ekonomi alltså tittar på kontoutdrag och så, så att det kan man ju bli stött av såklart. Så att det är ju en balans i allt... såklart. (Intervju C)

Att få bestämma om och när man vill vara sexuellt aktiv, att få välja sina sexpartners och att få ha säkra och njutbara sexuella erfarenheter

I intervjuerna togs dessa rättigheter ofta upp sammankopplat med varandra. Flera socialsekreterare tog framförallt upp frågan i relation till klienter som bodde på något av stadens boenden, och då utifrån hur boenden på olika sätt kan påverka eller begränsa möjligheten att träffa eller bo ihop med partners.

Ja ... det är väl det som vi var inne på då, att man ska ha möjlighet att träffa eventuella partners om man bor på boende. (Intervju B)

Man har ändå några såna ärenden där det är nån typ av par och det kan nog vara så att det är svårare att placera. Alltså att det är två personer med olika stödbehov, det kan ofta vara att "Vi två vill gärna bo nära men inte tillsammans, för vi kan inte bo tillsammans, för då slåss vi nästan men vi vill gärna bo liksom i samma hus" och den personen klarar inte av att bo i en egen lägenhet medan den andra klarar av att bo i en egen lägenhet. (Intervju I)

Jag kan förstå att våra klienter blir väldigt frustrerade över att inte kunna ha en fungerande relation för att man kanske bor på två separata boenden. Och samtidigt ... svårt. En komplex fråga också eftersom vissa blir ju väldigt utsatta i det. (Intervju F)

Att fråga klienter om deras sexuella hälsa, om de hade säkra och njutbara sexuella erfarenheter, var något som socialsekreterarna generellt sett inte gjorde. Det fanns önskemål om att fråga om det samtidigt som det fanns en osäkerhet kring om det är socialtjänstens uppgift att göra det och hur de i så fall kunde ställa frågor.

Absolut! Att få ha säkra och njutbara sexuella erfarenheter. Det tänker jag är en jätteviktig fråga egentligen men att, jag tänker att vi kanske tycker att vi har inte så bra koll på det. Eller vi är ju inte några läkare eller barnmorskor eller gynekologer. Men. Och också att vi förmodligen är lite rädda, tycker att det är pinsamt. Att ställa såna frågor. (Intervju A)

Det är ju om man alltså det här med... få välja sina sexpartners, om man har säkra och njutbara sexuella erfarenheter. För att där... känns det som att man skulle kunna komma in, på annat, om folk får en sån fråga. Om man har möjlighet till det här. (Intervju C)

Att själv kunna välja sexpartners kopplades också ihop med våld i nära relationer och partners som var kontrollerande.

För där är det ju också en sån sak som att vi har haft, alltså klienter som har varit otrogen och det blir ju väldigt ... det dras ju ur proportion. Att "Hon har varit otrogen, därför slog jag henne. Det är ju inte så konstigt". Att det blir väldigt, en tydlig grej om kontroll där. Och det behöver faktiskt inte, det har vi varit med om även när det inte har handlat om att skydda en familjs heder. Alltså att, alla olika personer från alla olika bakgrunder har varit ganska så kontrollerande framförallt när det kommer till det här med sexpartners. Framförallt om man har varit otrogen. Att det har varit då fruktansvärt och då får man, då tycker dom att det är okej att man har slagit personen. (Intervju A)

Samtalet om att kunna välja sexpartners länkades också till hedersnormer och att tvingas ingå äktenskap med partners som de själva inte valt.

Och välja sina sexpartners. Det är väl också ganska klassisk grej att man, men det är väl litegrann som att man blir, planerat äktenskap. Att du blir tvingad att gifta dig med en person. Då blir det ju också den personen som du ska ha sex med. (Intervju A)

Att få bestämma om, när och med vem man ska gifta sig

Frågan om att få bestämma om, när och med vem man ska gifta sig kom upp i flera intervjuer, framförallt kopplat till risken för bortgifte.

Men jag tänker det här med ... vem man ska gifta sig med. Det har ju börjat att komma mer hedersärenden. Och vi har också haft mycket fokus på det nu, vi har gått utbildningar och pratar mycket om det. Så det har vi ju stött på. Vi var ju till och med om att det var en flicka som man hade misstankar om att hon skulle giftas bort och innan man hann agera så var hon borta.

Så det är absolut något som vi träffar på. Jag tänker även könsstympning har vi ju haft anmälningar om, oro om att det ska hända. (Intervju D)

Få bestämma om, när och vem man ska gifta sig med är ju en del som jag vet kommer upp här på kontoret men jag har inte varit med om det än, på min enhet att det är något bortgifte eller ... Den kommer nog inte upp här men den finns med som en diskussion när vi pratar mer brett om våldsutsatthet. (Intervju E)

En socialsekreterare hade erfarenhet av att möta den typen av frågor från sin tidigare arbetsplats i en annan stadsdel och resonerade kring att frågorna var mer aktuella i den stadsdelen.

Att få bestämma om, när, och med vem man ska gifta sig. Skitsvårt att veta hur vi skulle hantera det. Det dök upp ofta hos oss i en annan stadsdel. Hur går man vidare när man inte riktigt tror på att någon säger att allt är bra? Det fanns ganska bra stöd i den stadsdelen, eftersom frågorna är mer aktuella där. (Intervju J)

Att få bestämma om, när och hur man vill ha barn, och hur många barn man vill få

En socialsekreterare beskrev att det kunde kännas svårt att ta upp frågor om när, om och hur man vill ha barn i samtal med klienter.

Jag tror till exempel på att få bestämma om, när och hur man vill ha barn och hur många barn man vill få. Det tror jag är nånting som folk tycker är otroligt svårt att prata om och fråga om. Faktiskt. För att man vill inte vara kränkande mot någon eller utgå från att bara för att någon kommer från en viss kultur och har många barn så har man inte fått något val. Det är svårt att fråga om. Och det är, det är väl också en ... det finns ju en smutsigt förflutet i Sverige där man haft en ambition om att fattiga människor inte ska hålla på att skaffa så jäkla mycket ungar som dom inte kan ta hand om. Och det är ju inget roligt arv men jag tror att det gör det svårt för oss också, att inte känna att det är kränkande för den typen av saker med någon som är utsatt eller liksom lever i fattigdom eller hemlöshet eller sådär. (Intervju G)

Att få bestämma om, när och hur man vill ha barn samt hur många barn man vill ha få togs framförallt upp av personer som arbetade på en funktionshinderenhet. De lyfte fram olika problemområden som kunde uppstå för personer med funktionsnedsättningar som bodde på boende med särskild service eller korttidshem.

Barnfrågan kommer upp då och då, och det framförallt att skaffa barn. Ha rätt att skaffa barn. Kommer upp, ofta när det är våra långa placeringar inom bostad med särskild service. Personer som är väldigt långt ifrån ett partnersliv, det blir svårt med den omfattande diagnosen och problem att komma ut och träffa andra människor. Och där kommer frågan upp just avsaknad, ledsamheten kring att inte kunna leva ett liv som andra och varför kan inte jag få barn, kommer upp där. Men det landar oftast mer, dom frågeställningarna landar ofta mer hos utförarna att parera och jobba med personerna än att det blir en del i utredandet eller rätten till något bistånd från vår sida när det gäller LSS då. (Intervju E)

Det fanns också socialsekreterare som hade erfarenhet av klienter som blivit gravida när de bott på något av stadens boenden, vilket hade väckt starka reaktioner hos klienternas anhöriga.

Ja. Det har ju varit några ärenden som har kommit upp där personer har varit på korttidsboenden eller särskilda boenden och blivit gravida. Och att det ofta upprör rätt mycket känslor, framförallt hos anhöriga. Och det tycker jag är nånting som är ja men också svårt att bemöta för även om man har någon form av kognitiv nedsättning så är man ju fortfarande en vuxen person och man har ju fortfarande en sexualitet. Och om man då alltid är hemma med sina föräldrar när man är 35 och sen plötsligt är man på korttidsboende med massa andra nya härliga personer, att det är så svårt att bemöta och att, jag tänker att det också är ... jamen indikerar på att det fortfarande finns någon allmän syn i samhället om att personer med funktionsvariationer inte är sexuella varelser utan att dom, dom har ingen sexualitet. (Intervju B)

De anhörigas reaktioner hade framförallt varit upprörda känslor och oro. En socialsekreterare hade erfarenhet av att anhöriga upplevt att deras barn varit utsatt för sexuella övergrepp på boendet.

Och det är ju jättesvårt att hantera då om en anhörig upplever att det är ett brott som har skett och man själv upplever att den enskilde inte upplever det. Och bolla med det. Och också med boendet, hur hanterar dom det? Vad säger personalen där? Har dom kunskap i att möta dom här typen av situationer? (Intervju B)

En del i rätten att få bestämma om, när och hur man vill ha barn samt hur många barn man vill ha, samt rätten att ha säkra sexuella erfarenheter, är tillgång till preventivmedel. De socialsekreterare som arbetade inom ekonomiskt bistånd fick beskriva om klienter kunde få ekonomiskt bistånd för preventivmedel.

Det brukar vi nog säga ingår i normen, sen vet jag vissa fall där man faktiskt har fått, alltså vissa preparat tex som i det här fallet Viagra för att man skulle kunna ha men man har ju rätt till sin sexualitet, och då i det här fallet var det just Viagra för den här personen, och det tror jag att den fick beviljat. Men det är ju utifrån det här särskilda omständigheter, så, jag har ju aldrig varit med om att nån skrivit skulle behöva hjälp med p-piller, eller p-stav eller vad det nu kan vara, eller kondomer, så. Och det är ju inte heller vi ger utrymme till att fråga

kring heller, så. Men... ja nej så jag har aldrig varit med om att nån har ansökt om det specifikt. (Intervju C)

Att genom livet ha tillgång till information, resurser, tjänster och stöd (fritt från diskriminering, tvång, utnyttjande och våld)

Frågan om rätten till information togs upp framförallt när det gällde bristen på möjligheter att få tillgång till information på grund av att klienten levde i en relation där stark kontroll förekom.

Att få tillgång till den här informationen och för att kunna få stöd inom allt det här, det kan ju vara lite svårt kan jag uppleva ibland. Framförallt om kvinnan, oftast kvinnan då, är kontrollerad. Av mannen. Eftersom då kanske hon inte får lov att gå och få hjälp på ungdomsmottagningen säger vi, eller hon får inte gå till oss ens. Och då är det ju väldigt svårt att, för att hon ska kunna få hjälp i dom här frågorna. Och för att hon ska kunna veta vilka hennes rättigheter är i dom olika frågorna, exempelvis med om hon vill göra abort eller inte. Men hon får inte ens gå och prata om det med någon. (Intervju A)

Flera av de socialsekreterare som arbetade på en funktionshinderenhet beskrev att personer med funktionsnedsättningar kunde ha sämre tillgång till information och att den information som fanns behövde vara anpassad för att vara tillgänglig oavsett funktionsförmåga.

Men jag tänker också, tillgång till information. Sexualundervisningen för särklasser är ju, sexualundervisningen överlag är väl inte jättebra alltid, men särskilt om man då har gått i särskola och om det var för några år sen så har man kanske inte fått någon undervisning alls. Då kanske man heller inte vet hur man ska inhämta information. Så det tänker jag verkligen att man skulle kunna ... ja men på något sätt kanske inom utförarna ... så att dom får någon utbildning i att dom kan hjälpa till, om man då till exempel har boendestöd kan boendestödet hjälpa en att vända sig någonstans. Men jag tänker också överlag att börja prata mer om sexuell hälsa så att brukarna också känner sig bekväma att prata om det. Och då kanske socialsekreteraren själv kan ge information om var man kan vända sig. (Intervju B)

Tema 2:

Hur kommer frågor om sexualitet, sexuell hälsa och sexuell utsatthet upp i mötet med klienter?

Ingår frågor om SRHR i de utredningsverktyg som används?

Varje socialsekreterare fick svara på om de använder någon form av utredningsverktyg eller systematiska bedömningsinstrument i arbetet med behovsutredningar, och i så fall vilka. I rapporten benämns dessa fortsättningsvis som utredningsverktyg.

De utredningsverktyg som användes av informanterna var:

- » FREDA kortfrågor, FREDA beskrivning, FREDA farlighetsbedömning
- » PATRIARK
- » ASI
- » BBIC
- » Det utredningsverktyg som finns i Treserva och som utgör underlag för att skriva beslut
- » Göteborgs Stads riktlinjer för de insatser som finns inom funktionshinder
- » IBIC (som införs från och med 2019 inom funktionshinder)

De SRHR-frågor som kom upp genom dessa utredningsverktyg var i första hand frågor om erfarenhet av att utsättas för sexuellt våld. Socialsekreterarna beskrev inte något utredningsverktyg som innehöll frågor om sexuell hälsa eller frågor om till exempel vilket/vilka pronomen som klienten använder.

FREDA

Det utredningsverktyg som de flesta informanter hade erfarenhet av att använda var FREDA kortfrågor. FREDA kortfrågor innehåller frågor om erfarenhet av sexuellt våld.

Vi frågar alltid om våld i nära relationer, där har vi standardiserade frågor som vi alltid ska fråga. Frågar alltid gång två om våld i nära relationer. När vi frågar om våld i nära relation använder vi framförallt FREDA kortfrågor. Jag vet inte om kollegorna använder FREDA men jag tror att de flesta frågar, åtminstone om våld i nära. (Intervju J)

Några av socialsekreterarna använde även FREDA beskrivning och FREDA farlighetsbedömning.

Om det finns misstankar om att det förekommer våld. Så brukar vi ibland använda nånting som heter FREDA, vet inte exakt vad det står för men det är nån form av bedömningsmaterial där vi har kortfrågor som ställer väldigt kort och rakt. Har du blivit utsatt för fysiskt våld, psykiskt våld, sexuellt våld, typ har du blivit tvingad att göra nått mot din vilja? Och om nån svarar ja på nån av dom så då går vi över till nått som är... lite längre version av dessa frågor och då ställer vi mer ingående av olika typer av våld och så, tror också vi har också det finns ekonomiskt våld. Och det, har du blivit tvingad till att ha sex utan att du ville? Såna saker. Eftersom det kan ibland vara svårt för någon att fråga "Har du blivit våldtagen?". (Intervju A)

En socialsekreterare beskrev att FREDA kunde vara svår att använda i ärenden där klienten lever i en hederskontext.

Det jag kan ändå tycka är lite svårt, det är väl, nu har vi ju inte någon typ av sån manual, men det är hedersfrågor. FREDA är ju liksom, jag tycker att den är svår att använda när man ska ha ett hedersärende. Även kortfrågorna för att det känns som att det blir väldigt konstiga frågor och att det inte heller är relevant information man får för att det ser annorlunda ut hur våldet är strukturerat och så. Så vi håller på att prata om ifall vi ska ha någon form av manual för hedersvåldet för att man inte ska missa att fråga om saker som är relevanta. (Intervju G)

PATRIARK

PATRIARK användes av en av informanterna. Flera andra informanter använde inte själva PATRIARK men kände till att det fanns socialsekreterare i deras stadsdel som hade särskild kompetens och utbildning i att använda PATRIARK.

Då har vi något som heter, en utredningsmetod tror jag det är, som heter PATRIARK. Det handlar dock i princip om hedersrelaterat våld eller bara om hedersrelaterat våld. Och förtryck. Det behöver ju inte alltid vara, det kan se så olika ut. Och då kan vi ibland göra en sån utredning för att försöka få en bild av hur ser det hedersrelaterade våldet och förtrycket ut i den här familjen. För att kunna få en tydlig bild av vad som pågår. Och då är det ju ganska vanligt att, ja men exempelvis med att ... hur man uttrycker sig, sitt könsuttryck och sexualitet. Och vem man vill vara med, men nu träffar jag ju främst barn så jag träffar inte så många barn där det blivit tal om sexpartners, att dom inte får ha sex med vem dom vill. Alla är ju under 12 eller under 13, dom jag träffar. Men vi har ju också haft ärenden där det handlar om barn som ska gifta sig. Men dom vill ju inte det såklart. Sen arbetar vi också med frågor som handlar om könsstympning av flickor och hur vi ska prata om det. Med både föräldrar och barnen. Så det är ju något som vi har pratat om lite mer på senaste. (Intervju A)

En annan socialsekreterare beskrev att dennes enhet höll på att se över om de kunde utveckla en egen variant för att kunna utreda hedersrelaterat våld och förtryck istället för att köpa in PATRIARK, och uttryckte ett behov av att ha en särskild metod att använda istället för FREDA.

Det finns en som heter PATRIARK. Som jag vet att Gryning bland annat använder. Men den är tydligen rätt dyr att köpa in. Så nu håller vi på att utreda om vi ska köpa in den eller om vi ska försöka göra någon egen variant eller ska staden ha något eget? Men det är ju en fråga högre upp och säkert en lång process också. Men jag tror att det skulle kunna underlätta. Jag kan känna när jag har suttit med dom som är utsatta för just hedersvåld att det är liksom, att jag känner att jag frågar om fel saker och att det säkert är saker som är viktiga för säkerheten till exempel som jag missar att fråga. För att jag, kanske ... även om jag gått utbildningar om heder och jobbat med det och sådär så ... det glöms bort ändå. (Intervju G)

ASI

Socialsekreterare som använde ASI beskrev att frågor om utsatthet för sexuellt våld samt erfarenhet av sex mot ersättning fanns med i ASI-intervjun.

I ASI finns det en fråga som är om försörjning, om man har bytt sexuella tjänster mot betalning tror jag. Och där är det en fråga om man har blivit utsatt för sexuellt våld. Det är väl dom frågorna som finns. Och jag kan säga att jag har aldrig någonsin, även där jag vet att det är klienter som har prostituerat sig för att dom har sagt det och sen kanske tagit tillbaka det och lite sådär. Så är det aldrig någon som har ... när man har fått den här frågan i ASI, som har svarat att ja ersättning för sexuella tjänster. Alltså som har svarat ja på den frågan. (Intervju F)

BBIC

De socialsekreterare som använde BBIC svarade att BBIC inte innehåller några frågor om sexuellt våld eller sexuell utsatthet.

Nää. Det kan jag inte minnas att jag någonsin har sett en sån fråga i någon mall. (Intervju D)

Mall i Treserva

I den mall som finns i stadens dokumentationssystem, Treserva, och som användes av bland annat ekonomiskt bistånd fanns en rubrik för våld i nära relationer.

Ja, och det som är att eller vad jag tror att jag möter i alla fall. Vi har ju en rubrik i den där mallen som heter våld i nära relationer. Det är den enda gången vi snuddar vi nånting som har med det att göra. Och det är kan ju vara ganska laddat att fråga det, om man träffar en person första gången. (Intervju C)

Flera socialsekreterare lyfte fram att det kunde vara svårt att få in frågor om våld i nära relation då den rubriken låg längst ner i Treservamallen vilket gjorde att det kunde bli svårt att hinna med det under mötet med klienten.

Våld i nära relationer kommer som en sista fråga här, blir ju också väldigt speciellt för det säger ju nåt om varför. Då blir det på slutet när man är lite stressad, tittar på klockan, ja men då är det 2 minuter att avsluta samtalet på. Det säger ju också nånting att man inte har lagt den lite tidigare, så att man faktiskt får scanna in och rama in har du varit med om det här, så att man faktiskt har dom frågorna först i så fall. Så att för då är det lättare för oss att veta, om det bara blir en förbifartenfråga som vi ändå inte hinner ens ta in, så blir det ju lite märkligt, så att vi också prioriterar när man ska göra det. (Intervju C)

Jag märker ju att, utredningsmallar kan ju spela roll. Om man på ekonomiskt bistånd har en lång checklista med frågor man ska ställa och så längst ner står det "Våld i nära". Men det står inte hur du ska fråga eller vad du ska fråga om? Och så har man suttit och haft ett långt samtal och så har man kanske 3 minuter kvar och då ska man fråga "Har du varit utsatt för våld?". (Intervju G)

En socialsekreterare som använde mallen i Treserva tog upp att frågor om sexuell hälsa saknades i den mallen.

Det är så mycket annat som ska tas upp, vid ett nybesök så, om människor har hamnat i trasslig ekonomisk situation. Man kommer oftast hit ganska sent eftersom det är inte det peppigaste folk vet att ta sig till socialtjänsten, så för att man vill väl lösa det och så

märker man att det inte går så hamnar man i en annan sits. Men ja, just kring såhär kring sexuell hälsa, nej, det inryms inte i fysisk eller psykiskt [hälsa]. Men vi har ju inga följdfrågor där, jag har i alla fall inte det. Hur man mår, sexuella hälsa, om man anser att man själv har... jag vet inte... ja. Alltifrån, att man tar hand om sig själv, helt enkelt, att man. Det är ju inte så att man frågar "Har du någonsin haft sex med en person som du inte ville?" eller såna saker. Det dyker inte upp riktigt här på ekonomiskt bistånd på det sättet. (Intervju C)

På vilka sätt kommer frågor om sexualitet, sexuell hälsa och sexuell utsatthet upp i mötet med klienter?

På vilka sätt som frågor om sexualitet, sexuell hälsa och sexuell utsatthet kom upp i socialsekreterarnas möten med klienter kunde se väldigt olika ut. Det fanns också flera olika slags strategier som socialsekreterarna använde. Några hade själva bestämt sig för att ställa frågor på rutin medan andra arbetade på enheter där det fanns beslut om att till exempel alltid använda FREDA kortfrågor. Ytterligare andra arbetade på enheter där de inte hade som vana att ställa några frågor om sexualitet, sexuell hälsa och/eller sexuell utsatthet, och där dessa områden inte hade kommit upp i mötet med klienter.

När klienter väljer att berätta

Något som var genomgående i de flesta intervjuerna var att förtroende och tillit var viktigt när klienter valde att berätta om framförallt sexuell utsatthet. I processen för att skapa tillit mellan socialsekreterare och klienter beskrevs tiden som en viktig faktor, att tillit var något som byggdes upp med tiden i relationen mellan klient och socialsekreterare.

Jag har inga problem att göra det [fråga om utsatthet för våld]. Det känns ganska självklart, men det kan vara svårt att nå fram, att få svar. Man kan inte trycka på hur mycket som helst. Det svåra är att bygga upp förtroendet och relationen så att klienterna vet att deras berättelse tas emot. (Intervju J)

För att kunna bygga upp tillit lyftes också kontinuitet fram. En socialsekreterare berättade att enheten endast träffade vissa klienter på en uppföljning en gång om året och att det ofta blev byte av handläggare mellan gångerna. Att träffa klienterna så pass sällan, och att det ofta är olika handläggare som möter klienten, kunde göra det svårt att bygga en förtroendefull relation men också svårt att som socialsekreterare kunna avgöra små beteendeförändringar hos klienten. Det var istället betydligt vanligare att det var olika utförare som fick kännedom om att en klient hade blivit utsatt och att socialsekreteraren fick informationen genom utförare.

Så mycket kommer upp genom att våra utförare fångar upp nånting. Det kan vara boendestödet eller boendepersonal. (Intervju E)

Att klienterna kommer till oss och berättar själva, det är den mest ovanliga. Det är inte, det är inte där det bubblar upp utan. Antingen så är det att vi har någon indikation, vi ser nånting, eller vi kommer

och träffar dom och det finns nånting fysiskt som syns. "Oj, vad är det som har hänt" och så börjar man nysta och dra. Och försöker leta rätt på vad det här är. Det kan vara att du ser att det är sår eller slag, att du har skador. Eller det kan också vara att klienten kommer till oss "Jag vill flytta, jag kan inte bo kvar här". "Okej, vad är det som har hänt eller hur kommer det sig?". Och så börjar man dra i vad är anledningen till det här. Och där kan man hitta. Det finns även folk som kommer "Det här har hänt" men det är mer det här att vi får en indikation eller en misstanke på att nånting har hänt eller nånting syns på personen. (Intervju E)

Att ställa frågor till klienter

En svårighet som kunde finnas var att hitta rätt tillfälle för att ställa frågor. Det rätta tillfället beskrevs som ett tillfälle där socialsekreteraren var ensam med klienten. Det kunde handla om att ställa frågor som var så pass privata att andra inte borde finnas i rummet, men också att ställa frågor som handlade om huruvida klienten var utsatt för våld.

Jag tycker det är svårt, det är nog mycket av ovana men också att det är ganska ... ja men det är många möten där det är flera personer med. Och att det kan kännas svårt om det är anhöriga, föräldrar, god man eller boendestöd med i rummet, då känns det svårt att prata om den sexuella hälsan för det känns så ovant och det känns så privat. Men samtidigt så pratar man ju om hur det fungerar när man duschar eller går på toaletten och det är också väldigt privata grejer. Jag tror att det handlar väldigt mycket om vana och hur bekväm man är att prata om dom sakerna. Och sen kan man ju också kanske lägga upp mötena på andra sätt. Kan man prata med bara den enskilde på något sätt och sen träffas allihopa? Jag tänker att det går att lösa. (Intervju B)

Exempelvis om jag ska prata med ett barn och hon kommer med sin bror eller sin pappa eller sin farbror. Och jag har tänkt exempelvis prata om misstankarna om att det förekommer någon form av våld eller förtryck i familjen. Och då förstår ju jag, när den här farbrorn eller pappan sitter framför mig tillsammans med det här barnet, att jag inte kan ställa de här frågorna som jag hade tänkt ställa. Men i såna situationer skulle det vara bra att ha lite mera ... hur ska vi hantera det? För att vi inte ska riskera att barnet far illa efter det här mötet. För jag vill inte råka ställa någon fråga så att farbrorn eller pappan blir väldigt arg. För då riskerar ju barnet att ta, få stryk för det. Och där kan jag tycka att det är lite svårt ibland eftersom, i såna situationer får man ju improvisera. Om vi inte var beredda på att det skulle hända. Och vi har ju inte rätt att säga "Nej, du får absolut inte lov att följa med". Vi brukar ju oftast säga att "Jag vill helst prata med henne ensam". Men ibland blir det ju ett "Nej, det får du inte" och där i dom situationerna tycker jag att det kan bli ganska så svårt. (Intervju A)

Några socialsekreterare berättade att deras strategi var att ta avstamp i att prata om klienternas relationer och därigenom komma in på frågor om till exempel sexuell utsatthet och våld.

Jag tycker att det funkar bra. Jag pratar mycket, vi pratar om ofta om relationer för att de är en jättestor del i deras liv och i många är det svårt att det är mans- och kvinnoboenden om man är heterosexuell till exempel. Vad det innebär, det kan vara någon som har tjej och som beviljar men boende där kvinnor inte är tillåtna och så hur det påverkar relationen. (Intervju F)

En del utredningsverktyg beskrevs som statiska med frågor som var hårt ställda, något som flera informanter tyckte kunde göra verktygen svårhanterbara. Utredningsverktygen kunde också inrymma så många frågor att det var svårt att hinna gå igenom allting och ta hand om det klienten berättade om på ett bra sätt.

Jag tror att det beror på att den här [ASI-intervjun] är så himla statisk och så uppenbarligen en manual. Den är ju väldigt såhär, man får ju nästan kapa folk ibland så att det tar ju jättelång tid att gå igenom den, så vill dom berätta mer så får man avgränsa dom. Så att det blir inte direkt något givande samtal även om det kommer upp mycket information, för då skulle man behöva sitta kanske 5 gånger med en ASI. Och sen också att oftast när man gör den så är det när man har ett nybesök och då känner man ju inte sin klient. Då hade jag kanske inte heller varit jättesugen på att berätta att jag har prostituerat mig för att få droger, till någon jag inte känner. Det är väl oftast en tillitsfråga tänker jag. Så mycket av dom här sakerna, sen när man har känt en klient ett tag, så brukar det ju komma fram en annan bild så. (Intervju F)

Att istället formulera om frågor som fanns i utredningsverktygen, och vara lite mjukare i sitt bemötande, kunde öppna upp för att klienter skulle berätta om utsatthet.

Jag försöker ju vara ganska såhär mjuk med mina klienter, eller du vet vi brukar ändå ha en ganska trevlig stämning. Jag är inte så myndighetsaktig kanske. Och jag kan ibland tro, jag tror att det kan bli lite konstigt då att när man ska göra det här formuläret. De här frågorna i ASI:n till exempel de är så hårt ställda. Så jag försöker omformulera dom lite. Det är sjukt att bara dra igenom, men den här raddan till exempel om man har fått ersättning för sexuella tjänster. Där är det ju bara ja och nej-frågor. /.../ Man skulle behöva stanna upp där kanske eller väva in den någon annanstans tror jag. Den lockar inte till ett annat svar. (Intervju F)

Några socialsekreterare var inne på att de skulle kunna involvera frågor om sexuell hälsa när de ställde frågor om fysisk och psykisk hälsa, för att få bredare perspektiv på klientens hälsa.

Jag tänker att när man har sina utredningssamtal som pratar man om nästan, amen hälsan. Man pratar om den psykiska och fysiska hälsan. Då skulle man kunna prata om den sexuella hälsan också. Att man då skulle kunna säga att "Vi frågar om hela människan och all hälsa och därför frågar vi även om den sexuella hälsan". Förklara att man inte behöver uttrycka sig om man inte vill det men att ändå öppna för att det här är ett tryggt rum där vi kan prata om det. Sen tar det kanske några samtal innan den personen känner sig bekväm, om den ens vill prata om det. Men jag tror att det är bara att börja prata så att man som socialsekreterare själv också blir mer bekväm i att prata om det. För det är ändå ganska ovant och jag tror att ju mer bekväm man blir, desto mer visar det också för andra personer att ... att det går bra att prata om det. (Intervju B)

Frågor om sexuell hälsa kunde också handla om att vid behov kunna samtala om mer hälsofrämjande delar, och inte bara om utsatthet, om klienterna ville det.

Det kan ju vara när jag har en relation till någon som har varit utsatt för våld i en relation till exempel och vi pratar om det som inte har varit bra, då kan vi ju också ibland komma in på vad vore bra? Hur skulle du velat ha det? Hur du skulle du vilja ha det i en framtida relation? Fast det blir ju ofta, ja, nej, jag vet inte. Det skulle nog kunna ingå i vårat ... om man har ett hedersärende till exempel där någon levt i den typen av kultur i hela sitt liv så kan det ju vara ganska befriande att få prata om ... "Jag skulle vilja dejta personer av samma kön som jag har" eller "Jag skulle vilja leva som det kön jag känner mig eller som jag är egentligen" och sådär. Då pratar vi ju om att det är rättigheter. Det tänker jag att man skulle kunna göra mera och det gör vi ju med den som har blivit utsatt för kränkningar också, vilka rättigheter man har. Men det är lite knepigt eftersom vi jobbar ju med problem liksom, det är ju det vi gör. (Intervju G)

En socialsekreterare reflekterade kring att klienter kunde vara rädda för att berätta om utsatthet men att även socialsekreterare kunde vara rädda för att ställa frågor av olika anledningar.

Jag ... men exempelvis om det handlar om hedersrelaterat våld. Så kan ju jag ganska ofta uppleva att klienten är rädd för att säga något eftersom de är rädda för att mina släktingar kommer att få reda på att jag har sagt detta nu. Och då kommer det här hända. Det kan jag liksom få känslan av. Men sen tror jag ganska ofta att det är vi som har den här känslan om att dom ska bli rädda. För jag tänker att dom här personerna lever förmodligen redan i ganska mycket våld och förtryck. Och om jag då frågar om personen måste göra ... ha sex mot sin vilja eller något sexuellt, jag tror inte att den personen kommer bli mer rädd av det än att dom faktiskt utsätts för det. Så jag tänker att det är vi som är rädda för det oftast. (Intervju A)

Vi kollade bara på en kort film en gång som handlade om att fråga om könsstympning, och då var också. Hon som höll i det, hon som hade den här filmen hon sa att "Vi är väldigt rädda för att vi ska råka trampa på någons tår och vara rasister och då fråga en person, om vi vet att dom kommer från ett land där det förekommer ganska mycket könsstympning". Att vi då ska fråga om det. Att vi är väldigt rädda för att vara rasister. Men att den här personen då sa att alltså barn, det är ofta barn som är könsstympade som vi vill fråga om, dom kommer inte tänka att "Gud, vilken rasist du är" utan dom kommer förmodligen vara glada för att vi har frågat. För att vi bryr oss om det barnet. /.../ Det är mer att vi, det är vi som måste sluta vara rädda och våga ställa de här frågorna även om vi tycker att det är jobbigt. (Intervju A)

Att ställa frågor på rutin

En del av socialsekreterarna hade frågor som de ställde på rutin till klienter. Det var i första hand frågor om utsatthet för våld vilket gjordes genom att använda FREDA kortfrågor eller genom att lämna ut information om våld i nära relationer och på så sätt lyfta frågan.

Jag försöker också få att fler enheter kan jobba med FREDA. För att det ... det gör det lite lättare också att säga att "Nu har vi dom här frågorna som vi går igenom och det är något vi gör med alla" och sådär. (Intervju G)

Jag faktiskt bestämde mig kanske... för lite mer än ett år sen att jag kanske berättar om våld i nära relationer, försöker förklara att man kan utsättas ekonomiskt, sexuellt eller psykiskt eller fysiskt, inte bara

av en partner utan också andra anhöriga. Och sen försöker jag, jag kräver inga svar av någon person för det kan vara ganska laddad situation som det är. Man kommer hit för att prata om sin ekonomi och sen får man en fråga som kan röra, alltså beröra en och röra upp ganska mycket, så jag brukar säga att du ska bara veta att socialtjänsten jobbar med våld i nära relationer. Man kan prata med mig eller så kan du prata med nästa handläggare, så i och med att jag är ganska temporär i ledet (Intervju C)

En enhet hade precis haft en period där de hade använt FREDA kortfrågor vid alla klientmöten. Socialsekreteraren från enheten beskrev att det ändå kunde vara svårt att ställa frågorna och att det berodde mycket på vad själva mötet handlade om.

Sen har ju vi börjat fråga mer. Nu har vi precis haft två veckor där vi skulle fråga alla. Det finns en mall som heter FREDA-frågor som är fem frågor tror jag. Så det har vi kört med alla liksom de här två veckorna hade vi en sån period nu. För att liksom hitta. Sen är det ju också svårt att, för det är inte alltid vi har ett möte. Vi kanske träffar en familj i en helt annan fråga och då kan det bli lite konstigt för dom att vi plötsligt bara "Hallå hallå, nu ska vi också fråga om det här". Så. Men man får liksom göra någon slags bedömning om det är lämpligt eller inte, att fråga. (Intervju D)

En socialsekreterare reflekterade kring att det fanns behov av en rutin för att informera klienter om vad de ska göra om de blir utsatta för till exempel våld i nära relationer eller sexuellt våld.

Jag tänker faktiskt att det skulle kunna vara bra att ha någon form av rutin att fråga om "Vet du vad du ska göra om du exempelvis blir utsatt för våld?". Eller "Vet du hur du ska hantera den situationen, vad ska du göra då? Vilka kontakter ska du ta?". Eftersom jag har en hel del klienter som säger till mig att "Om pappa kommer tillbaka hem och slår mig, då ringer jag dig". Och att "Nä, du ska ringa Polisen. Inte mig. Jag är inte Polisen. Jag kan inte komma hem dit och försvara dig". Så den frågan tänker jag är jätteviktig för vi, jag tror vi förutsätter att alla har koll på vilka personer eller vilka myndigheter de ska ringa. (Intervju A)

Tema 3:

Hur hanterar socialsekreterarna ärenden med klienter som har utsatts för sexuellt våld, våld i nära relation och hedersrelaterat förtyck och våld?

Majoriteten av socialsekreterarna hade erfarenhet av att möta klienter som hade utsatts för våld och övergrepp. Det var ofta det första som kom upp under intervjuerna när socialsekreterarna fick beskriva hur de mötte frågor om sexualitet, sexuell hälsa och sexuell utsatthet i sitt arbete. Även intervjuguiden innehöll frågor om att hantera sexuell utsatthet och våld. Detta bidrog till att många intervjuer kretsade mycket kring att prata om utsatthet för våld. Fokus låg framförallt på sexuellt våld, våld i nära relationer och hedersrelaterat förtryck och våld.

Tema 1 beskriver socialsekreterarnas erfarenheter av att möta klienter som utsatts för våld och övergrepp. Detta tema går närmare in på vilka rutiner eller strategier som socialsekreterarna hade för att hantera ärenden med sexuellt våld och våld i nära relationer vilket också innefattar hedersrelaterat förtryck och våld.

Att fråga om utsatthet för våld

Ett område som lyftes var hur socialsekreterarna tyckte att det var att ställa frågor till klienter om utsatthet för olika former av våld. Här fanns det mycket tankar om hur en kan formulera frågor på bästa möjliga sätt.

Vi borde hitta fler arbetssätt för att få in frågan för att kunna säga att här frågar vi alla. Vid hedersrelaterat våld finns två ganska konkreta frågor som man kan ställa. "Vad är det du vill göra, men inte får? Vad är det du måste göra, men inte vill?" Det är ganska konkreta frågor som jag tror ger bra svar. (Intervju H)

Jag tycker att det, personligen tycker jag inte att det är så svårt. Jag tycker snarare att man märker på klienterna att dom underskattar vad för slags våld de har blivit utsatta för. Att det vid ett första möte kan bli lite "Nej, jag har inte blivit utsatt för våld". Men att vi kanske fortfarande misstänker det. Och så ställer jag de här FREDA kortfrågorna, och då framkommer det att "Det hade jag visst blivit". Lite det här med insikt om vad är våld? Att det är nånting som måste förtydligas i möten, att våld kan vara så mycket olika. Det behöver inte alltid vara att man slår någon rakt i ansiktet. /.../ Jag brukar väl förklara att våld kan vara väldigt många olika saker. Det kan vara att man säger något väldigt dumt mot någon, att man kallar dom för väldigt nedvärderande saker eller kontrollerar personen, exempelvis inte låter dom gå utanför dörren eller alltid vill veta vart personen är. Och också att det kan vara att man försöker ha sex med personen när dom inte vill eller tar på personen när dom inte vill. Också att slå personen. Men att förtydliga att det behöver inte bara vara att man gör någon fysiskt illa. Utan om du gör någon psykiskt illa så är det, så är det lika mycket våld. (Intervju A)

En aspekt som flera socialsekreterare var inne på var att frågorna behövde vara konkreta men också tillgängliga, till exempel utifrån klienternas funktionsförmåga.

Det beror på hur man skulle formulera frågan. Så att dom förstod vad frågan handlade om. Vi jobbar med funktionshindrade och vi har ju ett språk och hur man skulle ställa frågan vet jag inte. Men att man ska göra det tycker jag för jag tror att det skulle komma upp en hel del. Frågan är om staden och samhället är berett att ta hand om det? Vad gör man? Och vad händer? (Intervju H)

En annan aspekt som kom upp var att som socialsekreterare kunna känna sig trygg i var man kan hänvisa klienter som är i behov av olika former av stöd på grund av utsatthet för våld.

Men jag tänker att ... jo men som jag precis sa, om man visste väldigt tydligt vad man kunde få för stöd och hjälp om man till exempel har varit utsatt för de här sakerna. Då kanske det också skulle kännas tryggare att fråga om det för då vet man vart man ska hänvisa. (Intervju D)

Det var flera socialsekreterare som hade mött klienter som hade utsatts för könsstympning. En av socialsekreterarna berättade om en kortare utbildning som enheten hade fått där de hade pratat om hur de kan ställa frågor om könsstympning.

Vi har fått tips om att ... för alla barn, många barn vet ju inte "Könsstympning, vad är det?". Och då kan det exempel vara "Har du blivit klippt där nere, har du blivit klippt i ditt underliv?". Det kan ju också vara underliv ... ja men slidan, vaginan. "Har du blivit klippt där eller har någon gjort dig illa där eller gjort nånting som du inte ville?" och då kan det ju också komma fram andra saker såklart. "Eller sytt dig?" Så det kan vara ganska så svårt, för det är ju inte alltid som barnen är medvetna om att de är könsstympade. Då kan vi också ställa frågor som "Gör det ont när du cyklar? Gör det ont när du springer? Gör det ont när du kissar?". Det kan liksom vara saker som kan på något sätt visa litegrann om det har förekommit eller inte. (Intervju A)

Att hantera utsatthet för våld

Alla socialsekreterare fick beskriva om de visste hur de förväntades hantera ärenden där de fick kännedom om sexuell utsatthet eller utsatthet för annat våld, i arbetet med utrednings- och uppföljningssamtal. Det vanligaste svaret var att det inte fanns några rutiner men att den enskilde socialsekreteraren hade skapat egna strategier för hur den skulle hantera det.

Det är lite osäkert, jag kan tänka mig att det finns lite konkreta nedskrivna saker när det gäller det men att jag är nog ganska snabb på att agera, eller ta det med min förste sådär hur, det är sällan jag hanterar det akuta liksom. Det är ofta långdragna processer som är knepiga, jag kan tänka mig att det finns men jag är osäker om det finns nåt nedskrivet. Det finns ju väldigt mycket i databaser och sånt där. (Intervju I)

Jag tänker att det är något som ... först skulle jag ta det med min arbetsledare som är min förste. Och se hur vi ska göra. Det är ju vanligt att man exempelvis gör en polisanmälan om det är så att, men om föräldrarna redan vet om att det finns en anmälan till socialtjänsten som handlar om sexuellt våld exempelvis, då är det inte kanske inte alltid jättelönt att göra en polisanmälan direkt. Eftersom att föräldrarna förmodligen redan har pratat med barnet om den anmälan. Men det är ju ganska vanligt annars att man försöker göra det, göra en polisanmälan. Och det kan man ju också göra i efterhand så att dom kan utreda det. Men nej, jag har inget såhär rakt svar på vad vi ska göra om det inkommer uppgifter om sexuellt våld. /.../ Det hade väl på ett sätt ... varit hjälpsamt att ha det men det är väldigt svårt för mig att komma fram till hur det skulle kunna se ut. Eftersom det är väldigt olika. (Intervju A)

Några av informanterna beskrev att enheten hade rutiner som de tog stöd i. I en stadsdel fanns det en fastslagen princip som beskrev hur socialsekreterarna skulle agera vid misstanke om att en klient var utsatt.

Vi har en princip som är ganska fast i den här stadsdelen, som flera av våra enheter jobbar efter. Det är bedöm först och utred sen. Så att får vi minsta misstanke, oro och får med oss personen med att det har hänt nånting. Då är det "Varsågod, vi kan erbjuda det här. Vi kan flytta dig hit, du kan få den här verksamheten, du kan få det här stödet". Och sen när vi har fått till det, då kan vi backa tillbaka och börja utreda. Vad är det som har hänt? Den principen är ganska hårt fastslagen här. (Intervju E)

En annan stadsdel hade tagit fram rutiner i form av processkartor som beskrev hur de skulle gå till väga om de fick kännedom om utsatthet för våld. Processkartorna såg olika ut för olika enheter inom stadsdelens socialtjänst.

Vi har ju processkartor, jag har processkartor om du vill se? Som visar hur de kommer från andra enheter. Kan jag ju beskriva utifrån dom. Om vi tar funktionshinder, för de ser ungefär likadana ut ekonomiskt bistånd och funktionshinder. Att handläggaren får kännedom om våld. Om man jobbar med vuxna så är det ju alltid en frivillighet. Finns det barn ska det ju alltid göras en orosanmälan till barn och familj. Men utifrån den vuxnes hjälpönsknings eller stöd så om den utsatte vill ha hjälp då, då ska den handläggaren ta en kontakt med vuxnenhetens mottag och informera och se till att det blir ett gemensamt möte så fort som möjligt. Om de inte vill det, då får man ju ge information om vilken typ av hjälp man skulle kunna få när man känner sig redo för det. Och som sagt, finns det barn så ska det alltid meddelas till barn och familj. Så att det är ungefär samma på alla dom enheterna. (Intervju G)

En socialsekreterare beskrev att den i viss utsträckning visste vad den skulle göra men att det ändå kunde vara svårt att veta hur den skulle hantera en sådan situation.

Jag är väldigt osäker på vad kan man ställa för frågor, så det är väl mest att försöka vara konkret i vad det är för typ av våld, för att man kan ju också vara drabbad av ekonomiskt våld. Om vi inte har kännedom om det kan, det kan bidra också till exempel om man är i en parrelation och vi bara betalar ut pengarna till antingen kvinnan eller mannen så den andra drabbas av det sinsemellan. Så det finns ju massa såna saker som jag tänker mest utifrån ekonomiskt bistånd vad vi, så att vi inte bidrar till ekonomiskt våld och sen får man ju. Det är ju oftast vuxnenheten som jobbar med våld i nära relationer, så kan man ju berätta lite kort om det, uppmuntra till att... hjälpa dom att ta kontakt där eller så. (Intervju C)

När det gällde våld i nära relationer beskrev flera socialsekreterare att det kunde vara en svår balansgång att veta hur man bäst kunde prata om utsattheten utan att bli varken normaliserande eller dömande.

Jag har ju någon kvinna som jag tror att hon har tre partners som har försökt att mörda henne. Hur man ska prata om det? För det blir ju att man träffar. Och samtidigt, hon behöver ju någon som tar hand om henne och pengar, någon som finansierar hennes missbruk. Dom är ju också snälla. Dom gör ju jättemycket snälla saker för henne med tills dom blir arga och tappar kontrollen. Vi pratar jättemycket om relationer hon och jag, men jag är ju ingen expert på det. /.../ Men det

tycker jag är jättesvårt. Och också att inte bli dömande. Eller du vet, inte berätta för henne, hon vet ju om att det här är farliga män. Så att jag säger till henne att "Han är ju svinröten, varför lämnar du inte?". Det skulle ju inte hjälpa naturligtvis. Så att försöka vara accepterande och samtidigt känner man såhär att hur accepterande kan man vara? Man vill ju inte normalisera relation heller? Man måste ju ändå nämna att "Jag ser att han är väldigt snäll mot dig, men han behandlar ju dig också väldigt illa" eller "Du berättar att...". Det är jättesvårt. (Intervju F)

De socialsekreterare som svarade att det inte fanns några rutiner eller några uttalade strategier som skulle användas för att hantera sexuell utsatthet och utsatthet för våld identifierade också olika problem som de hade stött på. Ett sådant var bristen på verksamheter att hänvisa till, som hade kompetens i att möta den målgrupp som socialsekreteraren mötte i sitt arbete.

Och då har jag verkligen upplevt det att det finns, det finns liksom ingen tydlig rutin för hur man ska hantera det. Och att det också känns, klart att det är jättetungt att höra det att någon blivit utsatt för ett övergrepp men att det också är svårt för att man inte riktigt vet var man ska vända sig. Och att det också känns svårt ... för att, Kvinnofredslinjen kan man ju alltid kontakta men hur är deras funktionsperspektiv? Att det känns också så svårt och det är ju det vi också vill med det här projektet som vi har satt igång. Att kunna få fram någon form av lista med var personer med funktionsvariationer kan vända sig och också hur man kan hjälpa dom. För det är ju inte säkert att den personen har möjlighet att få göra det själv. Och den kanske inte heller förstår vad den har upplevt mer än att den känner att det inte känns bra, så det känns ... ja, jag tänker att sexualbrott är alltid jättekänsligt men det blir så himla svårt också då när det är personer som har andra förmågor och möjligheter än vad en normfungerande person har. (Intervju B)

En socialsekreterare beskrev att den brukade försöka ha med utsatthet för våld i bedömningen av insatser, även när insatserna gällde andra områden som exempelvis missbruk.

Jag brukar försöka använda det i bedömningen ibland, att bevilja insatser ... alltså andra insatser. Men det känns inte som att det väger så tungt jämnt. /.../ Det beror väl helt på hur missbruket ser ut annars. /.../ Det finns ju massa kvinnor som lever i så våldsamma relationer. Alltså dom har en partner som misshandlar dom så att man tänker att en dag kommer den här personen slå ihjäl dig. Och man har ett missbruk men ditt missbruk är inte så omfattande att du ingår i LVM-lagstiftningen eller så. Och det tycker jag är svårt för samtidigt så ser man att den här mannen förser dom med droger eller med alkohol kanske. Jag vet inte riktigt, jag tycker att man skulle kunna använda det lite oftare och ändå trycka på att man utsätter sig själv för fysisk fara eller att man skulle kunna använda det som ett argument till att en person faktiskt behöver aktiv hjälp att komma bort. Jag har jobbat i en annan stadsdel också och då upplevde jag inte heller att man tog det som någon direkt, eller "Det är lite som det är". Alltså, att man tänker någonstans att ja det är en utsatt miljö för alla som befinner sig i ett missbruk och det här är en av dom delarna. (Intervju F)

Att hantera utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck

Några socialsekreterare tog upp hur de arbetar med klienter som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Samtliga var inne på att socialsekreterare behöver ha ett särskilt tänk i hur de hanterar ärenden där hedersrelaterat förtryck och våld förekommer. Av den anledningen innehåller det här temat ett eget avsnitt som handlar om hedersrelaterat våld och förtryck.

Det som jag har nämnt innan: mer systematiska arbetssätt runt heder efterlyser jag. Jag tycker, rent ideologiskt så tänker jag att heder ingår i våld mot kvinnor och våld i nära relation och så, jag gör inte ... jag separerar inte dom begreppen helt på något sätt. Men just i hur vi ska arbeta med det så att det blir en trygg och bra och konstruktiv lösning framåt för individen kan jag känna ett behov av. Mer systematiska sätt. (Intervju G)

I några stadsdelar fanns särskilda rutiner för hur dessa ärenden skulle hanteras.

Jomen vi har ju, nu håller den på att uppdateras igen men vi har ju checklistor har vi ju. För allt. Det är ju bra. Så vi har ju liksom en sån, en checklista med vissa övergripande punkter. "Det här kan man tänka på och det här kan man vara uppmärksam på" och "Det här kan man fråga om" och sen finns det ju också massa telefonnummer som man kan ringa för att rådgöra i dom här frågorna. Men jag tänker problemet är ju oftast att ens få träffa dom här tonåringarna. Det är ju det som är svårigheten för dom vill ju oftast inte komma hit. Men när dom väl kommer hit så har vi ju kunnat hjälpa flera stycken. (Intervju D)

I andra stadsdelar fanns inga särskilda rutiner att använda.

Nej vi har ingen rutin för det. Utan vi hanterar det som andra våld i nära, fast vi kanske måste tänka lite annorlunda runt vart vi placerar folk och så. Just runt säkerhetstänket. Sen finns ju både Polisen och Länsstyrelsen och så har ju grupper som jobbar med dom frågorna specifikt som man kan ringa och rådfråga. Och vi bollar i gruppen och sådär. För det kan ju ofta vara att man inte kan vara kvar i Göteborg och då blir det svårare för oss, för vi jobbar ju mycket efter den här gången med kommunalt kontrakt. Men kan man inte vara i Göteborg så kan vi ju inte fixa ett kommunalt kontrakt. Då finns det i och för sig andra vägar man kan gå där kommuner kan byta ärenden med varandra för att man kan få kommunalt kontrakt på någon annan ort. Men det är ett område jag ser att vi behöver jättemycket mer kompetens. Som jag känner själv att jag är osäker. (Intervju G)

Flera berörda socialsekreterare beskrev vikten av att ha en god samverkan med andra aktörer, exempelvis vid misstanke om att barn riskerade att utsättas för bortgift.

Det är ju väldigt svårt eftersom det ofta är väldigt stort, allt som är organiserat kring det. Men först och främst får vi ju prata med föräldrarna och med barnen och berätta att det är inte lagligt i Sverige, det är inte okej. Alltså det är ju straffbart. Och sen får man ju försöka hålla lite koll på det här barnet, också be skolan att hålla koll. "Nu har hon inte kommit till skolan på en vecka". Okej. Då kanske det har hänt nånting. Men det är ju jättesvårt att ... verkligen kunna sätta stopp för det, även om ... det kan ju exempelvis vara

ibland att vi måste placera barnet i så fall. Om vi bedömer risken som jättehög. Men det kan ju också, sommarlovet är ju ett ganska klassiskt tillfälle för familjerna att resa bort till sina hemländer då. Och då finns ju inte skolan med för att kolla var barnen är. Så, men ja. Så det är lite svårt att komma på hur man ska blanda in olika myndigheter för att kunna stoppa allt detta. (Intervju A)

Säkerhetsbedömningarna beskrevs som en aspekt som socialsekreterarna behövde tänka extra på.

Det kan vara just när det gäller säkerhetsbedömningar till exempel och att hur man kan ... Det kan ju vara allt från liksom boka tolkar kan bli knepigt på ett helt annat sätt. Det kan alltid vara lite knepigt när det kan vara landsmän och såna här saker även om det är vanligt våld i nära eller vad man ska säga. Allt sånt liksom. Kan man boka en taxi så kanske det är pappas kusin som kör taxin liksom? Det är så himla många detaljer och det kan vara så lätt att missa, och missar man en detalj så kan hela säkerhetsplanen falla liksom. Det är väldigt noga. Men det finns ju också folk som är specialiserade. Det finns ju boenden som man kan köpa specialisthjälp ifrån och sådär. Man får ju liksom förlita oss på den kompetens som finns på andra ställen. (Intervju G)

Samma socialsekreterare reflekterade också över att det fanns en risk att andra frågor kunde få stå tillbaka när säkerheten hamnade så mycket i fokus, till exempel frågor om kontroll av sexualitet. Dessa frågor kunde komma upp mer när personens säkerhet var omhändertagen.

Jag tror också kanske mer ... vi blir ju ofta väldigt fokuserade just på säkerheten. När det gäller de ärendena. När det gäller att prata om kontroll och kontroll av sexualitet och såna saker så får det nog ofta stå tillbaka för det praktiska vilket är synd för det är något som behöver utredas och dokumenteras också. Där har man ju som sagt inte heller FREDA på det sättet som vi kan använda. Det handlar ju ofta inte om att man är utsatt för sexuellt våld utan att man kanske är begränsad i att ha en sexualitet överhuvudtaget. (Intervju G)

Tema 4:

Att stärka ett systematiskt arbetssätt för att upptäcka behov kopplade till SRHR

I slutet av varje intervju fick socialsekreteraren läsa igenom aktivitet 1:3 i SRHR-planen:

- » att utarbeta systematiska arbetssätt för hur sexuellt våld, kränkningar och övriga behov gällande SRHR synliggörs i mötet med myndighetsutövande verksamheter i staden

Utifrån aktiviteten fick socialsekreterarna fundera på vad som skulle vara hjälpsamt i deras arbete, och i socialtjänstens arbete i stort, för att utarbeta mer systematiska arbetssätt. Här var det framförallt tre olika områden som kom upp:

- » att tydliggöra vad som ingår i socialtjänstens uppdrag – vad ska socialtjänsten utreda?
- » organisatoriska förutsättningar
- » behov av fortbildning för att öka kompetens och för att hålla frågan vid liv

Vad har socialtjänsten i uppdrag att utreda?

En fråga som var uppe i nästan alla intervjuer var vad socialtjänsten ska fråga om under utrednings- och uppföljningssamtal. Vad ska utredas och vad ska socialsekreterarna inte ställa frågor om inom ramen för en behovsutredning?

Flera av de intervjuade resonerade att det kunde finnas många behov som var viktiga att ha kännedom om i bedömningar av insatser men att det kunde vara svårt att avgöra vad man ska ställa frågor om inom ramen för behovsutredningen.

Eftersom att vi frågar ju inte på rutin om de här sakerna och om det då som sagt inte nämns nånting om något sånt här i en anmälan, då är det ju inget som kommer upp om inte familjen själv tar upp det och det här är ju sånt man sällan tar upp tänker jag. Med en okänd människa på ett socialkontor. Så jag tänker att vi missar jättemycket. Jag tänker att det kan ju också vara, det är ju inte säkert att vi ska in där och gräva i det ändå. Det kan ju finnas skäl till att dom inte berättar för oss. Vi har ju inte med allt i deras liv att göra såklart. Men jag tror absolut att det finns situationer där vi hade kunnat göra något om vi visste något. (Intervju D)

Något som var genomgående var att det fanns olika uppfattningar om vad som skulle ingå i en utredning. Sådär beskriver en av de intervjuade socialsekreterarna hur dennes enhet hade olika synsätt gällande vad de skulle utreda.

Jag vet också att i våran grupp, jag brukar lyfta den här frågan med relationsvåld. Jag tycker också att man har ju rätt till en fri sexualitet och att man inte ska tänka att bara för att dom har ett missbruk så behöver dom inte det eller dom ska inte ha någon rätt till det. Jag tycker faktiskt att det är allvarligt. Men då tycker också, för jag har velat att jag tror från din enhet [SRHR-teamet] att någon ska komma hit och informera oss om hur kan man jobba i vår lilla grupp. Men då möttes jag av lite motstånd från mina handläggarkollegor som tyckte nånstans såhär att "Vi ska utreda det vi behöver utreda för att kunna bevilja en insats" och är det här

något som vi verkligen behöver utreda mer för att kunna bevilja en insats eller är det mer att vi utreder mer än vi behöver? Du vet utifrån integritet och sådär. Visst, det kan väl jag också köpa lite sådär men. Vi är inte riktigt överens om hur man ska jobba tror jag. (Intervju F)

Frågan om klienternas integritet och balansgången mellan att inte fråga för mycket men samtidigt inte missa behov som kan ligga till grund för vilka insatser som klienten var i behov av var något som flera socialsekreterare beskrev.

9,5

Men var går gränsen mellan integritet och mina frågor? Även om jag vill väl. Det är en svår balansgång. Man kan ju komma med ett frågebatteri och säga att de här frågorna ställer vi till alla, så att inte någon behöver känna sig särskilt utpekad. Men, har jag rätt att ställa den frågan till den här personen? Det är faktiskt den här personens integritet. (Intervju H)

En socialsekreterare resonerade att allting som den pratade med klienter om inte behövde ingå i själva utredningen, utan att klienter ibland behövde ha någon att ställa frågor till.

Jag tänker såhär att, allting inte måste heller bara renodlat ingå i en utredning. Om jag har jobbat med någon ett tag och jag har frågat väldigt privata saker om våldtäkter och allt möjligt och den personen frågar mig liksom om hur det är egentligen, får man göra såhär eller jag skulle vilja ha det såhär? Då tänker jag att man kan ha ett samtal med varandra. Jag som socialarbetare är inte alltid i utredarrollen. För att jag råkar vara den person som den här människan ställer frågan till eller tar upp det här med eller hakar i någonting som jag har frågat om. Så, så tänker jag. Men man får ju vara försiktig så att man inte går in i någon behandlarroll eller går över den personens gränser. Men jag tänker att inte allting heller måste vara med i en checklista för utredningen och att jag inte heller måste dokumentera exakt allting som sägs heller, om det inte är relevant för utredningen utan att det är mer att den här personen kanske inte har så mycket nätverk. Kanske inte har kompisar. Kanske inte har fått ha det. Kanske inte har någon annan att bolla med och då kan man ju också bara prata. (Intervju G)

Behov av tydlighet i uppdraget

Flera informanter lyfte fram ett behov av att deras ledning skulle tydliggöra vad som ska ingå i en utredning och vilka frågor som ska ställas på rutin.

Att man tydliggör vad man måste fråga om i våra utredningar, och de ska uppdateras en gång om året. Om vi fick till oss att vi skulle fråga om detta när vi uppdaterar utredningarna. Hade varit bra att kunna säga "Det här är standard, det här behöver vi fråga alla, det står i min mall". Det behöver vara rutin, om det faller på individen så är risken att man väljer bort det eftersom det är en obekvämlig grej. Att det blir tydligt vad vi ska göra med informationen. Det behöver vara mer on top of mind. (Intervju J)

En större tydlighet kunde stärka en känsla av att vara trygg i vad som är okej att fråga om.

Och det tänker jag att man måste prata lite mer om bland cheferna, för att vi ska kunna göra det talbart och för att inte vi ska bli rädda för att vi ska fråga för privata saker för det tänker jag att folk alltid är rädda för. (Intervju A)

Organisatoriska förutsättningar för att kunna arbeta mer systematiskt

De organisatoriska förutsättningar som socialsekreterarna framförallt tog upp var att ha en handlingsberedskap för hur de ska hantera utsatthet för våld samt att arbetsbelastningen för socialsekreterare behövde vara på en nivå där det var görbart att hantera frågor som kommer upp. Flera beskrev att arbetsbelastningen var hög.

Jag tänker på två sätt: Det är kanske bra att införa ett sådant arbets-sätt, synsätt att man ska lyfta upp den frågan. Men innan man gör det måste man börja från andra hållet. Att hitta strategier för hur man gör av det. Man kan inte fråga om det och sedan sitta där och "Jaha. Vad ska vi göra nu då?". Men om man hittar personer som blivit utsatt kan man inte bara låta dom bo kvar. Man måste ha en plan B, vad vi gör då? Om vi upptäcker i ett möte med någon att det hänt något allvarligt som inte är okej, vad gör vi då? Vi kan inte bara svara att vi har en utredningstid på x antal veckor. Personen har lyft detta till ytan och då måste vi göra något åt det omedelbart. Vi måste kunna agera mycket snabbare än vad vi förmår idag. (Intervju H)

Några uttryckte behov av att det skulle finnas specifika tjänster som kunde förvalta och utveckla arbetet med SRHR, och då framförallt arbetet med våld i nära relationer.

Så vi har gått en utbildning hos Dialoga för att utbilda i basutbildningen. Så det är ju liksom en bra start. Men det tar ju tid och det ska sätta sig och sen så försvinner folk och så får man börja om med nästa gång och sådär. Dom som gjorde det här [processkartan], dom har bytt tjänster sen dess. Så nu är vi andra personer som ska förvalta arbetet vidare och sådär så det är svårt med någon kontinuitet. Och det kan jag väl önska att det skulle finnas kanske mer avsatta tjänster för att förvalta och arbeta med dom här frågorna, för nu är det mycket sidouppdrag. (Intervju G)

Flera uttryckte en oro inför neddragningar som riskerade att innebära att arbete med den här typen av frågor skulle vara det som föll bort.

Jag kan väl känna en oro för framtiden utifrån att det är sparbetning, vilket kommer göra att vi kommer få ... omorganiseringar och såna grejer på gång som gör att man antagligen kommer få större arbetsbörda när det gäller rent ärendemässigt och klientmässigt, vilket gör att jag kan bli orolig för det systematiska arbetssättet. Det är därför jag också börjat tänka mycket på att det borde finnas tjänster som förvaltar det här arbetet mer specifikt för att det är ju alltid så när det blir pressat att man får skära bort sina sidouppdrag och ägna sig åt det som vi måste göra enligt lag. Så det är något jag gärna vill skicka med dig. Jag kan tänka mig att det är många som känner så i staden. Och att det är en stor relevant och viktig fråga för socialtjänsten att hålla vid liv. Vi har ändå kommit ganska långt men när det blir stressigt och pressat så är det ju precis dom sakerna man tappar. (Intervju G)

En informant lyfte fram att arbete med SRHR behöver ligga som ett mål i verksamhetsplanen för enheten.

Ligger det också som hårda mål uppifrån så blir ju det också med i våra verksamhetsplaner och verksamhetsberättelser. Att vi måste ändå svara på det och ta med det och då blir det ett tvång för verksamheterna att åtminstone lyfta upp frågan fyra gånger på ett år från verksamhetsberättelserna. Vad är det här för oss, liksom? Det finns en bra grej i det, samtidigt som att det inte är ... det är ju inte så mycket. Det åstadkommer inte så mycket mer än att det håller frågan vid liv. (Intervju E)

Behov av fortbildning och att hålla kunskaper vid liv

Alla intervjuade socialsekreterare fick svara på frågan om de behövde någon form av fortbildning inom SRHR-frågor och i så fall vad för slags fortbildning. En socialsekreterare lyfte fram att det är viktigt att SRHR fortsatt ingår i den stadengemensamma introduktionsutbildningen för nya socialsekreterare.

Jag tänker att det är superbra med den här introduktionsutbildningen, att man pratar om sexuell hälsa där. Och sen var det några kollegor till mig som gick fördjupningskursen också, fördjupningsutbildningen för socialsekreterare. Jag tänker att ta upp sexuell hälsa där igen. (Intervju B)

Socialsekreteraren berättade att den och dennes kollegor hade initierat ett projekt på sin enhet för att enheten ska förstärka sitt arbete med SRHR-frågor.

Vi började med att jag och två kollegor var på den här introduktionskursen för socialsekreterare och då var Ellen Aspman som jobbade med SRHR, då var hon där och föreläste om sexuell hälsa, och vi blev alla jättepepp och kände att det vill vi jobba med på enheten. Och. Ja men vi kände väl att det är nånting vi inte pratar om men det är ändå ganska många av mina kollegor här som har prideflaggor och man har liksom det på sitt visitkort men vi pratar aldrig om normkritik eller hbtq-frågor. (Intervju B)

Att få kontinuerliga påminnelser

Något som flera socialsekreterare lyfte fram var att de i första hand behövde få kontinuerliga påminnelser för att hålla frågorna vid liv.

Jag tänker att socialtjänsten i stort skulle säkert behöva, kanske inte faktamässig kunskap, men mer de här påminnelserna om att "Nu får vi tänka genus, nu får vi tänka ..." för det är ju lätt att det glöms bort tycker jag. /.../ Men absolut så skulle nog alla behöva någon slags ... jag vet inte ... kanske inte utbildning för alla vet ju dom här sakerna egentligen men mer någon slags ständig påminnelse om att ha det här tänket. /.../ Jag tycker när man kanske går på någon föreläsning här och där, som handlar om vad som helst, så blir man ju alltid väldigt ... veckorna efter det är ju alla alltid väldigt "Just det, och det här, och nu tänker vi på det här" och det är ju väldigt bra. Så bara såna smågrejer som att gå på såna föreläsningar, kanske att man får information? (Intervju D)

Det fanns flera olika idéer om hur man kunde bli påmind om frågorna. Ett sätt var att få inbjudningar till olika utbildningar, men informanterna var osäkra på om det fanns utbildningar inom just SRHR-frågor. Att lyfta det som en fråga på metodhandledningen var ett annat förslag.

När det gäller just ... våld och heder och hbtq så är det bannemig inte fel att ha kontinuerliga påminnelser, uppfräschningar. Varje gång du hör det så öppnas dina ögon lite mer och du får nånting med dig som gör att du kanske snappar upp nånting mer. Och ha det som en konstant påminnelse och det kan man ju ha på olika sätt. Internt skulle man kunna ha det i form av mailpåminnelser eller frukostmöten eller ja, nästan vad som helst som bara för upp det på agendan. Det behöver kanske inte vara så jättedjupt och organiserat, bara att frågan hela tiden finns med. (Intervju E)

När det gällde behov av mer specifik fortbildning var det framförallt två områden som socialsekreterarna såg att socialtjänsten behövde kompetensutveckling inom:

- » fortbildning om utsatthet för våld
- » fortbildning om sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck

Fortbildning om utsatthet för våld

Flera informanter hade genomgått olika grundläggande utbildningar om våld i nära relationer, och önskade mer specifika kunskaper. Socialsekreterare som arbetade med barn och unga efterfrågade utbildningar med tydligt barnfokus.

Och sen så, just hur det är upplagt, vi vill såklart ha barnfokus. Att det ska vara fokus på barnets bästa. Hur ska det här kunna hjälpa barnets bästa, att vi får lära oss mer om hur man ska ställa frågor om våld. Så inte att det råkar bli ett vuxenperspektiv. Det händer väldigt ofta. Att det här handlade egentligen om att mammorna får ta all skit. Jo, det är fruktansvärt men det hjälper inte oss i den här situationen. I hur vi ska prata med barnen. Det är ju det vi vill ha hjälp med. (Intervju A)

Socialsekreterare som arbetade med missbruk önskade mer kunskap om hur det går att arbeta med personer som befinner sig i relationer där de utsätts för våld samtidigt som de kan behöva ha sin partner för att kunna möjliggöra sitt missbruk.

Jag tror att vi, man kan liksom lite om allt men hade nog behövt mer som vi har pratat om, hur jobbar vi egentligen med folk som befinner sig i ett aktivt missbruk och som befinner sig i relationer där de blir utsatta för misshandel. Hur kan vi hjälpa till att inte normalisera det utan att fördöma? (Intervju F)

En stadsdel hade utbildat hela socialkontoret i hela FREDA-materialet, och funderade över vilken form som var bäst för att säkerställa att kompetensen finns på kontoret.

Sen har vi gjort ett försök som inte har fallit ut helt väl. Med att utbilda bred front hela kontoret i FREDA. FREDA kortfrågor, FREDA Farlighetsbedömning och FREDA beskrivning. Det var ju väldigt fint tänkt att vi skulle göra det på bred front men det går inte att upprätthålla på så mycket folk och sån hög rotation. Men, så några av handläggarna här hos mig har den kunskapen. Alla har den inte.

Jag har den så jag kan stötta i den till viss del, men det är också ett verktyg som är ganska ... alltså inte avancerat men använder du den inte på ett bra och genuint sätt så är den inte lämplig att använda alls. Det är vad jag har fått till mig, jag vet inte det själv men det är vad jag har fått till mig. Så det finns frågor kring hur kan vi upprätthålla den bästa kompetensen kring FREDA för att kunna säga att vi faktiskt använder den här på bred front. (Intervju E)

De svårigheter som framförallt pekades ut var den stora personalomsättning som fanns bland socialsekreterarna samt att FREDA är ett omfattande material som kräver tid för att lära sig och att det var svårt att prioritera att handläggarna lade tid på det när de hade många ärenden. I stadsdelen fanns två specialistenheter för våld i nära relation som kunde kopplas på i de ärenden där det behövdes.

Fortbildning om sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck

Att stärka socialsekreterares kompetens om sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck var något som flera socialsekreterare lyfte fram att det fanns behov av. Det kunde handla om socialtjänsten behövde ha grundläggande kunskaper om hbtq för att kunna ge ett bra bemötande till klienter oavsett sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck

Det här är verkligen en sån grej som vi behöver mer kunskap om allihopa. Könsidentiteter, könsuttryck. "Hur kan det vara så farligt att man säger fel [pronomen]?", säger kollegorna. Det handlar inte om att de inte bryr sig, utan om att det är en kunskap som fattas. (Intervju J)

Det kunde också handla om att socialtjänsten behövde ha kunskaper för att kunna hantera situationer som kan uppstå, till exempel på boenden. En socialsekreterare berättade om en situation som uppstått på ett av stadens boenden för kvinnor, där en klient som bodde på boendet hade en partner som var transperson och som kom för att besöka klienten på boendet, vilket ledde till en konflikt på boendet då personen uppfattades som en man.

Men det kan vi ju säga att nu träffar vi ju inte transpersoner så ofta men att det är inte direkt något jag tänker att vi har någon större kunskap om. Och jag vet också att efter den här konflikten på ett boende i somras så kände jag också att "Hur fan ska man göra?". Det är jättesvårt. (Intervju F)

Ytterligare ett behov som kom upp under intervjuerna var att ha kännedom om vilka ställen som går att hänvisa klienter till, som behöver stöd utifrån frågor om sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck. En socialsekreterare brukade hänvisa till kuratorn på RFSL Göteborg. En annan socialsekreterare beskrev att den inte visste var den kunde hänvisa.

Men sen så framförallt, alltså när det kommer till exempelvis könsidentitet och könsuttryck, där vet jag inte faktiskt var man skulle kunna hänvisa dom. Jag vet ju att det finns olika ställen, eller inom sjukhuset och så, där man arbetar med det. Men jag vet inte hur och var. (Intervju A)

Kompetens hos utförarverksamheter

Ökad kompetens hos utförarverksamheter var något som flera socialsekreterare tog upp som en viktig del i ett systematiskt arbetssätt för att kunna möta klienters behov kopplade till SRHR. Detta gällde både olika utförarverksamheter, men också stödjande verksamheter att kunna hänvisa klienter till.

Jag tror just eftersom att det finns en kompetens här, det finns en öppenhet kring att prata om frågorna med våra brukare, klienter, så får vi höra väldigt mycket och vi diskuterar tillsammans hela tiden. Vad gör vi, vad är det bästa, vad vet vi, vad kan vi? När vi letar verkställighet, letar planering, så när vi beställer boenden så skriver vi med att "Vi behöver hbtq-kompetens" och så får vi tillbaka "Nej, det finns inga boenden med hbtq-kompetens" och det vet vi men vi skriver ändå med det. Så det är en het fråga i gruppen för vi ser att det blir inte bra. (Intervju E)

Ett förslag för att stärka ett systematiskt arbetssätt gällande kompetens hos utförare var att inkludera inköps- och placeringsfunktionerna INK och SPINK i arbetet.

Ja, jag har en tanke. Jag vet inte om det kanske är viktig för er men jag nämnde det här med när vi hittar frågan, vi ser problemet och vi lägger ut ... "Vi vill ha det här" och det finns inte i nästa led. Den kedjan skulle vi också kunna bygga på lite mer. För jag tror, känner ni till SPINK? SPINK och INK. SPINK är placeringsfunktion. Jag skulle jättegärna vilja driva igång ett sånt här arbete med våra inköpsansvariga för det är våra inköpsansvariga som kan sätta press och på så sätt jobba med våra avtal, våra ramavtal. Att trycka på det som finns där. Att det behöver finnas de här kompetenserna och vi vill inte handla av er om inte. Så där, i placeringsledet och inköpsledet - där skulle vi behöva jobba. Jag tror att dom är jätteduktiga och har all kompetens, det är inte så, det är bara att göra frågan mer aktuell i det ledet. För det kommer påverka utåt. (Intervju E)

En socialsekreterare efterfrågade någon form av stöd- och rådverksamhet, att kunna vända sig till, som har kompetens om funktionsnedsättningar.

Kvinnofridslinjen kan man ju alltid kontakta men hur är deras funktionsperspektiv? Att det känns också så svårt och det är ju det vi också vill med det här projektet som vi har satt igång. Att kunna få fram någon form av lista med var personer med funktionsvariationer kan vända sig och också hur man kan hjälpa dom. För det är ju inte säkert att den personen har möjlighet att få göra det själv. Och den kanske inte heller förstår vad den har upplevt mer än att den känner att det inte känns bra, så det känns ... ja, jag tänker att sexualbrott är alltid jättekänsligt men det blir så himla svårt också då när det är personer som har andra förmågor och möjligheter än vad en normfungerande person har. (Intervju B)

Flera socialsekreterare lyfte fram att de skyddade boenden som finns att använda behöver kunna ta emot personer med funktionsnedsättningar. Det kunde handla om att ha kompetens för att kunna bemöta personer oavsett funktionsförmåga men också att det ska finnas boenden dit en person kan ta med sig stödinsatser som till exempel boendestöd eller hemtjänst, något som saknas idag.

Jag blev väldigt glad nu för att KCK [Kriscentrum för kvinnor] kom ut med en nyhet här nu precis att dom inför 2019 ska äska fler lägenheter som ska viga för funktionshindergruppen där du ska kunna komma in i lägenheten och ha med dig dina stödinsatser som du har. Har du personlig assistans eller boendestöd eller hemtjänst så ska du kunna flytta dit och få med dig ditt stöd. För det är en av dom grejerna som inte funkar idag i dom skyddade verksamheterna. Skulle en person flytta in så får dom inte ta med sig sitt stöd. För att dom har hårda sekretessgränser och kan inte få in annan personal där, så då kan man inte flytta med sitt boendestöd eller personlig assistans där. Så därför kan vi inte använda dom verksamheterna som är mer skyddade så med hemlig adress. (Intervju E)

En socialsekreterare beskrev att enheten använde sig av stadens korttidsboenden för personer med funktionshinder som en alternativ lösning för personer med funktionsnedsättningar som levde med våldsutsatthet och därför behövde skyddat boende.

Avslutning

I detta avsnitt sammanfattas övergripande delar som varit genomgående i intervjuerna med socialsekreterarna och som kan ha särskild betydelse när staden ska utforma ett mer systematiskt arbetssätt för att synliggöra sexuellt våld, kränkningar och övriga behov gällande SRHR i mötet med myndighetsutövande verksamheter.

Det är viktigt att betona att summeringen bygger på de tio genomförda intervjuerna och gör således inte anspråk på att lämna en fullständig bild av hur arbetet med SRHR fungerar i Göteborgs Stads socialtjänst i stort. Denna rapport utgör ett underlag att bygga det framtida arbetet utifrån men den lämnar inte några konkreta förslag på hur ett fortsatt arbete ska utformas.

Skillnader mellan stadsdelar och enheter

Göteborgs Stad är organiserat i tio stadsdelar, vilka har ansvaret för socialtjänstens myndighetsutövning. Myndighetsutövningen är i sin tur organiserad i olika enheter. Hur många och vilka enheter som finns varierar mellan stadsdelarna. I arbetet med intervjuerna blev det tydligt att det finns olikheter i arbetssätt mellan stadsdelar och enheter.

Ett område där informanterna beskrev olika arbetssätt var arbetet med våld i nära relationer. Detta gällde framförallt funktionshinderenheterna och enheterna för ekonomiskt bistånd. Det fanns informanter som inte hade varit med om att frågan om våldsutsatthet överhuvudtaget lyftes på enheten, och som saknade erfarenhet av att få kännedom om att klienter varit utsatta för våld. Samtidigt fanns andra informanter som beskrev att deras enhet hade en fast struktur för hur våld i nära-ärenden skulle hanteras, till exempel genom processkartor som beskrev hur arbetet skulle gå till, eller genom fastslagna handlingsstrategier. Det fanns också socialsekreterare från andra stadsdelar som beskrev att deras enhet inte hade några fastslagna strategier utan att det blev upp till varje socialsekreterare att avgöra hur den skulle agera.

Ett annat område där (risken för) olikheter blev tydligt var gällande vilka frågor som ställs på rutin. Utöver frågor om utsatthet för våld kom flera socialsekreterare in på om socialtjänsten ska fråga klienter om pronomen. Det vanligaste svaret var att socialsekreteraren själv hade funderat på att göra det, men ingen informant beskrev att dennes enhet eller stadsdelen hade fastslagna rutiner för att fråga om pronomen.

Det är självklart förståeligt att arbetssätt ser olika ut i en så stor organisation som Göteborgs Stads socialtjänst. Men i ett framtida arbete är det viktigt att staden ser över vilka rutiner som ska gälla både för vilka frågor som ska ställas på rutin. Detta behövs för att bemötande, till exempel huruvida klienten själv får ange sitt/sina pronomen, inte ska bero på vilken socialsekreterare som klienten möter.

Att stärka transkompetensen

Under intervjuerna, och framförallt när informanterna resonerade kring att fråga klienter om pronomen kom flera informanter in på att de inte hade så mycket erfarenhet av att möta klienter som var transpersoner, vad de kände till. De flesta informanter brukade inte fråga klienter om pronomen. Det kan vara så att informanterna inte haft klienter med transidentiteter men det kan också vara så att man inte vet om det eftersom man inte frågar efter det. Det var också informanter som berättade om kollegor som saknade kunskap om att det är allvarligt att felköna klienter, vilket tyder på kunskapsluckor. Detta tyder på att socialtjänsten kan behöva stärka sin kompetens om trans.

Vilka behov får möjlighet att synas?

Vad socialsekreterare ger utrymme för att prata om eller efterfråga hänger ihop med vilka behov som synliggörs och vilka som blir osynliga. För att få kännedom om klientens behov är det viktigt med vilka frågor som ställs till klienter och vilken information som ges. I intervjuerna var det initialt tydligt att det som socialsekreterarna framförallt mötte, kopplat till SRHR, var utsatthet för våld. Genom att bredda frågorna skulle flera behov kopplade till SRHR kunna komma upp. Ett tydligt exempel gäller tillgång till preventivmedel. Om klienter ska veta att det är möjligt att till exempel ansöka om ekonomiskt bistånd för preventivmedel så behöver det tas upp på något sätt när klienten möter socialtjänsten, som beskrivs i tema 1.

Balansen mellan att ha fastslagna frågor och att fritt kunna utforma vilka frågor som ska ställas.

En annan fråga som gick som en röd tråd genom intervjuerna var balansen mellan att ha fastslagna frågor, till exempel i ett utredningsverktyg, och att som socialsekreterare själv kunna utforma vilka frågor som ska ställas.

Utredningsverktyg kan vara en viktig del i ett systematiskt arbetssätt då de kan göra så att samma typ av frågor ställs oavsett socialsekreterare. Men flera informanter lyfte fram att frågorna i olika utredningsverktyg kunde vara för trubbiga och att de inte öppnar upp för svar från klienterna. Det var också tydligt att socialsekreterare behöver få träning i att ställa frågor för att vara förberedda inför att ställa frågor om till exempel sexuell hälsa, pronomen eller utsatthet för våld. Det behövde även finnas en tydlighet i hur svar ska hanteras, vad blir nästa steg?

Behov av legitimitet och legitimitet

Precis som beskrivs i tema 4 var det flera socialsekreterare som uttryckte behov av att deras chefer skulle tydliggöra vad som ingår i socialtjänstens uppdrag att utreda kopplat till synliggöra sexuellt våld, kränkningar och övriga behov gällande SRHR. Genom tydlighet ges legitimitet i arbetet.

En annan del av en önskad tydlighet var att det behöver finnas SRHR-kompetens inom utförarverksamheterna för att kunna säkerställa att det finns i hela kedjan från utredning till genomförd insats.

Tack!

Denna rapport hade inte varit möjlig att genomföra om det inte vore för de enheter och framförallt de socialsekreterare som har ställt upp genom att bli intervjuade. Ett stort varmt tack till er som deltagit!

Bilaga 1 – förfrågan om deltagande i intervjuer

Hej enhetschef!

(Till områdeschef för kännedom)

För några veckor sedan antog kommunfullmäktige en plan för Göteborgs Stads arbete med sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, SRHR. Planen gäller från 2019. Syftet med planen är att tydliggöra målen för stadens arbete med att främja sexuell och reproduktiv hälsa och tillgodose sexuella och reproduktiva rättigheter samt att tydliggöra ansvarsfördelningen mellan olika aktörer i Göteborgs Stad.

En av planens aktiviteter är att utarbeta systematiska arbetssätt för hur sexuellt våld, kränkningar och övriga behov gällande SRHR synliggörs i mötet med myndighetsutövande verksamheter i staden.

För att kunna påbörja det arbetet vill Social resursförvaltning göra intervjuer med socialsekreterare i stadsdelarna för att få en bild av på vilka sätt som frågor om till exempel sexuell hälsa och sexuell utsatthet kan finnas med i arbetet med behovsutredningar. Vår förhoppning är att intervjuerna ska ge oss ett första underlag att arbeta vidare utifrån.

Nu till varför jag kontaktar dig. Vi har gjort ett slumpmässigt urval och din enhet/enheterna inom i ditt område har blivit utvald att tillfrågas. Jag undrar därför om jag kan få möjlighet att intervjua en socialsekreterare inom din enhet/dina enheter?

Intervjun tar 45–60 minuter och jag kommer till den lokal som passar bäst för socialsekreteraren.

Min plan är att genomföra intervjuerna under vecka 48 och vecka 49. Socialsekreterare som intervjuas behöver inte ha några särskilda förkunskaper. Materialet från intervjuerna kommer att sammanställas övergripande och resultatet kommer presenteras på ett sådant sätt att inga enskilda personer eller verksamheter kan identifieras.

Om du bedömer att jag kan få intervjua en socialsekreterare hos dig så får du gärna återkomma till mig med namn och e-postadress till denne. Därefter tar jag kontakt med personen för att boka in en tid.

Tack på förhand!

Vänliga hälsningar,

Johanna Waara

Utvecklingsledare SRHR-teamet, Social resursförvaltning

Bilaga 2 – intervjuguide

Ha med till varje intervju

- » Aktiviteten i planen
- » SRHR-definition med exempel

- » Presentera mig och mitt uppdrag (samt om någon är med och antecknar/ om jag spelar in intervjun)
- » Upplägg
 - Introduktion
 - Bakgrundsfrågor
 - Arbetet idag
 - Tankar framåt

Bakgrund (Om personens arbete)

Om enheten

- » Hur skulle du beskriva era huvudsakliga uppgifter (för enheten)?
- » (Hur skulle du beskriva dina huvudsakliga arbetsuppgifter?)
- » Vilka olika slags insatser kan ni bevilja?
- » Vilka huvudsakliga målgrupper möter du/ni i ert arbete?
(Vilka kommer till enheten?)

Om arbetsmetoder generellt

- » Vilka utredningsmallar (standardiserade bedömningsinstrument/strukturerade bedömningsmetoder/systematiska arbetssätt) använder ni när ni gör behovsutredningar? (Till exempel FIA/ASI/IBIC/BBIC)
 - Vad kallar ni dessa för? Rätt benämning?
 - Kan du beskriva lite kort hur dessa används dessa i arbetet? I vilken utsträckning används de?
 - Går det själv att välja vilka frågor som ska ställas – eller är det styrt att alla frågor ska ställas?
- » Om du behöver lyfta frågor med kollegor, förste och/eller enhetschef, vilka forum har ni där du kan göra det?

SRHR i arbetet (Hur ingår det, hur kommer det upp?)

SRHR står för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter.

- » Om vi går in på ditt dagliga arbete/uppdrag – vad innebär sexualitet i socialt arbete för dig? Vad kan det handla om?
 - När möter du på frågor som är kopplade till sexualitet i ditt arbete?

- » SRHR som begrepp kan upplevas som lite abstrakt eller otydligt. Därför har jag med mig en lista med exempel på vilka rättigheter det kan handla om, som i sin tur ligger till grund för en god sexuell och reproduktiv hälsa. Jag skulle vilja be dig att läsa igenom listan och fundera över vad av det här som du möter i ditt arbete?

SRHR kan innebära att:

- få sin kroppsliga integritet, privatliv och självständighet respekterad
 - fritt få definiera sin egen sexualitet, vilket inkluderar sexuell läggning och könsidentitet och könsuttryck
 - få bestämma om och när man vill vara sexuellt aktiv
 - få välja sina sexpartners
 - få ha säkra och njutbara sexuella erfarenheter
 - få bestämma om, när och med vem man ska gifta sig
 - få bestämma om, när och hur man vill ha barn, och hur många barn man vill få
 - genom livet ha tillgång till information, resurser, tjänster och stöd för att uppnå allt ovan. Detta ska ske fritt från diskriminering, tvång, utnyttjande och våld.

 - På vilket sätt kommer frågor som rör sexualitet vanligtvis upp när du möter klienter?
 - Genom frågor du ställer?
 - Genom att klienten själv tar upp behov?
 - Genom andra sätt, som till exempel...?
 - Har du något exempel på ärenden som du/ni haft där frågor om sexuell hälsa/sexualitet har ställts till klienten?
 - Ingår frågor om till exempel sexuell hälsa, sexuell utsatthet och/eller sexuellt risktagande i de bedömningsmetoder/utredningsmallar som ni använder för att göra behovsutredningar?
 - I vilka mallar finns frågor? I vilka saknas det?
 - På vilket sätt?
 - Finns det något som saknas i utredningsmallarna? (Pronomen som ett exempel)
 - Ingår frågor om våldsutsatthet när ni gör utredningar? På vilket sätt?
 - Frågor om hedersrelaterat våld och förtryck?
- » Om du får kännedom om till exempel sexuell utsatthet (våld/kränkningar) när du gör en behovsutredning – vet du hur du förväntas hantera det?
- Finns till exempel riktlinjer eller rutiner att utgå ifrån?
 - Vet du var du kan vända dig för stöd om du behöver det?
 - Vet du var du kan hänvisa klienter för stöd?
- » Hur tycker du att det är att ställa frågor som rör sexuell hälsa/sexuell utsatthet när du möter klienter?

- Vad kan göra det lättare/svårare att fråga om det?
- » Hur tycker du att det är att ställa frågor som rör sexualitet/könsidentitet när du möter klienter? Till exempel om en klients pronomen?
- » Tror du att det finns områden, kopplat till sexualitet, som socialtjänsten riskerar att missa/som inte kommer upp?
 - Har du exempel på vilka det kan vara?
 - Har du några tankar om vad det beror på?
- » Pratar ni om frågor som rör sexualitet på din enhet?
 - När kommer det upp? Hur kommer det upp?
- » Vad skulle vara hjälpsamt för dig/er för att du ska kunna lyfta frågor som rör sexualitet i ditt arbete? För att stärka ett mer systematiskt arbetssätt?
- » Något som jag har missat att fråga om?

Kontakt

Telefon:

031-365 00 00 (Göteborgs Stads kontaktcenter)

E-post:

srhr@socialresurs.goteborg.se